

Kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille suunnatun lastensuojelun sijais- huoltoyksikön ohjaajien näkemyksiä yksikön toiminnasta

Elisa Saijonkivi

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille suunnatun lastensuojelun sijaishuoltoyksikön ohjaajien näkemyksiä yksikön toiminnasta

Elisa Saijonkivi
Sosionomikoulutus AMK
Opinnäytetyö
Toukokuu 2023

Elisa Saijonkivi

Kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille suunnatun lastensuojelun sijaishuoltoyksikön ohjaajien näkemyksiä yksikön toiminnasta

Vuosi

2023

Sivumäärä 52

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata ohjaajien näkemyksiä kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille kohdennetun lastensuojelun sijaishuoltoyksikön toiminnasta sekä sen erityispiirteistä. Tavoitteena on tuottaa tietoa tämän kaltaisen yksikön toiminnasta ohjaajille tehtävien haastatteluiden avulla. Tutkimus lisää tietoisuutta siitä, millaista on lastensuojelun sijaishuolto kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille tarkoitettussa yksikössä. Yhteistyökumppani saa tutkimuksesta tietoa oman yksikkönsä toiminnasta, ja tuloksia voidaan hyödyntää samankaltaisten yksiköiden toiminnan kartoittamisessa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua ja aineiston analysoinnissa sovellettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoitteena on yhdistää käsitteitä ja etsiä vastausta tutkimuskysymyksiin. Tutkimusaineisto koostuu seitsemän ohjaajan haastattelusta. Viitekehyksessä kuvataan kehitysvammaisuutta ja erityisen tuen tarvetta sekä avataan lastensuojelua käsitteinä ja syvennytään sijaishuoltoon ja siihen, miten lastensuojelun sijaishuoltoa on järjestetty kehitysvammaisille lapsille.

Opinnäytetyöllä saatiin vastauksia tutkimusongelmiin. Tutkimuksessa kävi ilmi, että yksikön toiminta on kodinomaista, strukturoitua ja ohjattua sekä sisältää paljon yhdessä tekemistä. Ohjaajien ammattitaito, osaaminen lastensuojelusta- ja kehitysvammaisuudesta sekä työmenetelmien ja -välineiden aktiivinen hyödyntäminen työskentelyssä koettiin yksikön toiminnan erityispiirteinä. Tutkimuksen perusteella yksikön vahvuutena on ohjaajien kyky kohdata lapset ja ottaa huomioon lastensuojelun ja kehitysvammaisuuden tuomat tarpeet. Tutkimuksen tulosten avulla yhteistyökumppanille vahvistui näkemys yksikön tarpeellisuudesta lastensuojelunkentällä. Lisäksi tutkimus herätti ajatuksen oppaan luomisesta, johon on koottu eri tukia ja palveluita, joihin lapsi on oikeutettu lastensuojelulain ja kehitysvammalain perusteiden.

Asiasanat: kehitysvammainen, kehitysvammaiset lapset, erityistä tukea tarvitseva lapsi, lastensuojelu, sijaishuolto

Elisa Saijonkivi

Views of supervisors in a foster care unit for children with intellectual disabilities and special needs on the unit's operations

Year

2023

Pages

52

The purpose of the thesis is to describe the views of supervisors on the operations and characteristics of a foster care unit targeted for children with intellectual disabilities and special needs. The goal is to provide information on the functioning of such a unit through interviews with the supervisors. The study increases awareness of the nature of foster care for children with intellectual disabilities and special needs. The research co-operating partner gains insights into the operations of the unit, and the findings can be used to assess similar units.

The thesis was conducted as a qualitative study using thematic interviews and data analysis through content analysis. The aim of content analysis is to combine concepts and find answers to the research questions. The research material consists of interviews with seven supervisors. The theoretical framework describes intellectual disabilities, special needs, child protection as a concept, and delves into foster care and how it is arranged for children with intellectual disabilities.

The thesis provides answers to the research questions. The study revealed that the unit's operations are home-like, structured, and guided, and include a lot of activities done together. The supervisors' professionalism, expertise in child protection and intellectual disabilities, and active use of work methods and tools were seen as distinctive features of the unit's operations. Based on the study, the strength of the unit is the supervisors' ability to consider the needs of children in child protection and intellectual disabilities. The study's findings strengthen the research co-operating partner perception of the unit's importance in child protection. In addition, the study raises the idea of creating a guide that compiles different benefits and services that the child is entitled to under child protection and intellectual disability laws.

Keywords: Intellectual disability, children with intellectual disabilities, children with special needs child protection, foster care

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Kehitysvammaisuus ja erityisen tuen tarve.....	7
2.1	Kehitysvammaisuuden määritelmä ja luokittelu.....	7
2.2	Erityistä tukea tarvitseva henkilö.....	9
2.3	Lapsen kehitysvammaisuus	10
3	Kehitysvammainen lapsi lastensuojelun sijaishuollossa.....	11
3.1	Lastensuojelu	11
3.2	Lastensuojelun sijaishuolto	13
3.3	Kehitysvammainen lapsi lastensuojelun laitostenmuotoisessa sijoituksessa.....	14
4	Yhteistyökumppani	15
5	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	15
6	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	16
6.1	Laadullinen tutkimus	16
6.2	Aineiston kerääminen.....	16
6.3	Aineiston analyysi	17
7	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	19
7.1	Eettisyys.....	19
7.2	Luotettavuus.....	20
8	Tutkimuksen tulokset	22
8.1	Yksikön luonne.....	23
8.2	Yksikön toimintaa ohjaavat ja määrittävät tekijät.....	25
8.3	Lasten tuen tarpeet.....	28
8.4	Ohjaajan työnkuva	32
8.5	Työhön vaikuttavat tekijät	35
9	Johtopäätökset	37
10	Pohdinta	43
	Lähteet.....	45
	Kuviot	48
	Liitteet	49

Johdanto

Kehitysvammaisten lasten palveluiden järjestäminen on haastavaa, sillä usein lapsi jää lastensuojelun ja vammaispalvelujen välimaastoon. Kehitysvammaisten ja muuta erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuollon järjestäminen vaatii tarkan prosessin sopivan sijaishuoltopaikan löytämiseksi. Erinäisten tuen tarpeiden vuoksi sopivan paikan löytäminen voi olla hidasta ja vaikeaa. Vasta viime vuosina on herätty siihen, että vammaisille lapsille ja heidän perheilleen kuuluu samat oikeudet ja palvelut kuin muillekin. On todettu, ettei nykyinen palvelujärjestelmä tue kehitysvammaisten lasten perheitä riittävän hyvin. Vammaispalveluiden ja lastensuojelun aidosti rinnakkain kulkeminen on haastavaa ja usein toinen näistä jää varjoon. (Sinko, Pitkänen, Hoikkala, Pollari & Martiskainen 2016, 22–24.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata ohjaajien näkemyksiä kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille kohdennetun lastensuojelun sijaishuoltoyksikön toiminnasta sekä sen erityispiirteistä. Tavoitteena on tuottaa tietoa tämän kaltaisen yksikön toiminnasta ohjaajille tehtävien haastatteluiden avulla.

Suomesta puuttuu malli, jonka avulla ohjattaisiin kuntia kehitysvammaisten lasten lastensuojeluprosessissa sekä lastensuojelun- ja vammaispalveluiden yhdistämisessä (Sinko ym. 2016, 22). Goos (2021) tutki YAMK opinnäytetyössään, miten Keski-Suomessa on järjestetty kehitysvammaisten lasten sijaishuoltoa. Tutkimuksessa kävi ilmi, ettei tarkoituksenmukaisia sijoituspaikkoja ollut aina saatavilla tai niitä oli rajallinen määrä. Alueella, jolla tutkimus toteutettiin, ei ollut ainuttakaan sijaishuoltoyksikköä, joka olisi suunnattu kehitysvammaisille lapsille. (Goos 2021, 32–33.)

Työelämäkumppanina opinnäytetyölle toimii yksikkö, jossa järjestetään toimintaa kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille. Työskentelen itse kyseisessä yksikössä, jonka myötä kiinnostus aiheeseen on herännyt. Selkeyden vuoksi käytän työn edetessä käsitettä kehitysvammaisen lapsi, kuvaamaan kehitysvammaisia, sekä erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Tutkimuksen avulla lisätään tietoisuutta lastensuojelun sijaishuoltoyksikön toiminnasta, joka on erikoistunut kehitysvammaisten lasten tukemiseen. Erityisesti kehitysvammaisille suunnattuja sijaishuoltoyksiköitä on Suomessa melko vähän, joten on hyödyllistä kerätä tietoa tämänkaltaisen yksikön toiminnan hyödyistä sekä haitoista. Tulevaisuudessa tutkimuksen tuloksista voi olla hyötyä kartoitettaessa samankaltaisten yksiköiden toimintaa.

1 Kehitysvammaisuus ja erityisen tuen tarve

1.1 Kehitysvammaisuuden määritelmä ja luokittelu

Kehitysvammaisuus ilmenee useimmiten ymmärryksen alueella, jolloin henkilöllä on vaikeuksia oppia uusia asioita, ja kehitys on hidastunut tai estynyt kielellisillä, motorisilla ja sosiaalisten kykyjen osa-alueilla (Arvio, Aaltonen, & Lähdetie 2022). Kehitysvammaisella henkilöllä on vamma aivojen oppimisen ja ymmärtämisen alueella. Kehitysvamman aste vaihtelee lievästä ymmärtämisen vaikeudesta vaikeampaan vammaisuuteen. (Kehitysvammaliitto 2023a.)

Syitä kehitysvammaisuuteen on useita. Suomessa on noin 50 000 kehitysvammaista ihmistä. Lievistä kehitysvammoista vamman syy jää toteamatta noin 50 %:lla ja vaikeista noin 30 %:lla (Kehitysvammaliitto 2023a). Kehitysvammaisuuteen voi olla syynä perintötekijöistä johtuvat syyt, ongelmat raskausaikana tai esimerkiksi äidin alkoholin käyttö, hapen puute synnytyksessä tai lapsuusiässä tapahtunut onnettomuus tai sairaus. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 25–27).

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) määrittelee vammaisuutta seuraavanlaisesti; Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla vamman tai sairauden takia on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua elämän toiminnoista. Laissa säädetään myös tuesta ja palveluista, jotka edistävät vammasta tai sairaudesta johtuvien pitkäaikaisten erityisvaikeuksien omaavien henkilöiden yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Lain tarkoituksena on edistää vammaisten ihmisten selviytymistä yhteiskunnassa tasavertaisesti, poistamalla vammaisuuden aiheuttamia esteitä ja haittoja. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 1§-2§.) Muita lakeja, jotka määrittävät vammaisten oikeuksista ja palveluista ovat sosiaalihuoltolaki 1301/2014, laki vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelusta 133/2010 sekä laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) 1 luvussa 1§:ssä säädetään siitä, kenelle erityishuoltoa voidaan antaa. Erityishuolto on tarkoitettu henkilöille, joilla kehitys tai henkinen toiminta on häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi. Kehitysvammaisten erityishuollon lain soveltaminen ei tarvitse kehitysvammadiagnosia, sillä oppimisen, toiminnan, ymmärtämisen tai esimerkiksi puheentuottamisen vaikeudet ja viivästymät voivat olla seurauksia muustakin kuin kehitysvammasta. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023.)

Vammaispalvelulaista, Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987), on tehty lakiehdotus, joka on hyväksytty eduskunnassa ja astuu voimaan syksyllä 2023. Nykyisessä laissa ei ole huomioitu eri vammaisryhmiin kuuluvien lasten sijoittamista kodin ulkopuolelle niissä tilanteissa, joissa perheellä ei ole lastensuojelun tarvetta,

mutta lapsen erityistarpeiden kanssa ei pärjätä kotona tukitoimista huolimatta. Uudessa laissa on annettu ehdotus lapsen asumisen tuesta, jolloin näissä tilanteissa vanhemmat voisivat täyttää hakemuksen lapsen asumisesta kodin ulkopuolella vammaispalvelulain perusteella. Jos perheessä kuitenkin täyttyy edellytykset lastensuojelun tarpeelle, tehdään sijoitus lastensuojelulain perusteella. (HE 191/2022 vp 2022, 60, 271.)

Kehitysvammadiagnoosin määrittelyyn on kolme kriteeriä. Psykologisessa tutkimuksessa henkilön älykkyydosamäärä (ÄÖ) on alle 70; henkilön taidot, kuten käsitteelliset, sosiaaliset ja käytännölliset taidot eivät ole ikätason älykkyyosikä (ÄI) mukaiset sekä vamman ilmeneminen kehityksessä. (Arvio ym. 2022; Kaski ym. 2012, 17.) Maailman terveysjärjestö WHO käyttää ICD-10 tautiluokitusta määrittääkseen kehitysvammaisuuden astetta. Opiskelun ja kuntoutuksen myötä älylliset ja sosiaaliset kyvyt voivat muuttua. Tapahtuvien muutosten vuoksi WHO:n tautiluokitus edellyttää, että kehitysvammaisuuden aste määritellään sen hetkisen tilan perusteella. Kehitysvamman rinnalla esiintyy myös muita kehityshäiriöitä, lisävammoja sekä -sairauksia, puhe- ja liikuntavammoja tai mielenterveyden häiriöitä, jotka vaikuttavat tuen tarpeen laajuuteen. (Kaski ym. 2012, 17.) Taulukossa 1 on koottuna eri kehitysvammatasojen erityispiirteitä.

Kehitysvammaisuuden taso	älykkyydosamäärä (ÄÖ)	älykkyyosikä (ÄI)	Vamman ilmeneminen
Lievä älyllinen kehitysvamma	50–69	9–11-vuotiaan tasolla	Oppimisvaikeudet ja tarvitsee tukea taloudenhallinnan asioissa.
Keskivaikea älyllinen kehitysvamma	35–49	6–8-vuotiaan tasolla	Kehityksen viivästymät lapsena, luku- ja kirjoitusvaikeudet, selviää lähes itsenäisesti arjesta
Vaikea älyllinen kehitysvamma	20–34	3–5-vuotiaan tasolla	Kehityksen viivästymät lapsena, luku- ja kirjoitusvaikeudet sekä jatkuva tuki kaikilla elämän osa-alueilla.
Syvä älyllinen kehitysvamma	alle 20	jää 0–2-vuotiaantasolle	Tarvitsee ympärivuorokautista tukea, kommunikaation, liikumisen ja toiminnan haasteet sekä suolen toiminnan hallinnan ongelmat.

Taulukko 1: Älyllisen kehitysvammaisuuden tasot (tiedot Kaski ym. 2012)

Lievässä älyllisessä kehitysvammaisuudessa henkilön ÄÖ on 50–69 joka kuvaa ÄI 9–11-vuotiaan tasolla. Lapsella lievä älyllinen kehitysvammaisuus voi näkyä oppimisvaikeuksina koulussa, joiden kanssa osa pärjää normaaliluokassa tukitoimenpiteiden avulla. Henkilö on usein oma-toiminen ja pystyy aikuisena elämään omillaan. Työelämässä ja useilla muilla osa-alueilla he tarvitsevat usein jatkuvaa tukea ja ohjausta saadakseen oikeanlaista tukea ja palveluita. (Kaski ym. 2012, 19.)

Keskivaikeassa älyllisessä kehitysvammaisuudessa ÄÖ 35–49 ja ÄI 6–8-vuotiaan tasolla, kun taas vaikeasti kehitysvammaisella ÄÖ on 20–34 ja ÄI 3–5-vuotiaan tasolla. Kummallakin asteella luku- ja kirjoitustaito on puutteellista ja henkilöt tarvitsevat apua ja ohjausta arjen toiminnoissa. Keskivaikea ja vaikea älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa jo lapsen kehitysiässä merkittäviä viivästyksiä erinäisillä osa-alueilla. Henkilöt, joilla on keskivaikea kehitysvamma, selviävät lähes itsenäisesti arjesta, mutta tarvitsevat koulussa erityisopetusta. Aikuisuudessa tuen ja ohjauksen määrä asumisessa ja työelämässä vaihtelee. Vaikeasti kehitysvammainen henkilö tarvitsee jatkuvaa ohjausta ja tukea kaikilla elämän osa-alueilla, mutta kuntoutuminen ja sen myötä itsenäisempi toiminta on mahdollista. (Kaski ym. 2012, 19–21.)

Syvästi kehitysvammaisella ÄÖ on alle 20 ja ÄI jää 0–2-vuotiaan tasolle. He tarvitsevat ympärivuorokautista apua ja hoivaa. Puutteet näkyvät kommunikaation, liikkumisen, toiminnan sekä suolen toiminnan hallinnassa. Oppiminen ja kehittyminen kohdistuu arjen toiminnoista selviytymiseen ja joissain toimissa henkilö voi tulla myös omatoimiseksi. (Kaski ym. 2012, 21.)

1.2 Erityistä tukea tarvitseva henkilö

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) määritetään erityistä tukea tarvitsevan henkilön olevan henkilö, joka tarvitsee erityistä tukea, hänellä voi olla erityisiä vaikeuksia hakea ja saada sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai vastaavan syyn vuoksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, luku 1, 2§). Rajat ja eroavaisuudet kehitysvammaisuuden, muiden neurologisten häiriöiden ja erityisvaikeuksien välillä ovat häilyväiset. Erityisvaikeudet huomataan yleensä ennen esikouluikää ja ne kohdistuvat usein kielellisiin ja motorisiin haasteisiin. Erityisvaikeudet ovat monitekijäisiä, mutta taustalla ei ole sairautta tai vammaa. (Arvio ym. 2022.) Lasten neurologiassa sekä -psykiatriassa on hyvä selkeyden vuoksi tehdä diagnosointi ICD-10-tautiluokituksen mukaisesti (Arvio ym. 2022). Lääkäri tai terapeutti tekee lausunnon henkilön kyvystä suoriutua arjen tavanomaisista tehtävistä, minkä avulla henkilö on oikeutettu vammais- palvelulain (380/1987) määrittelemiin tukitoimiin (Autismiyhdistys PAUT ry 2022).

Neuropsykiatriset häiriöt ovat kehitykselliseen aivojen toimintaan liittyviä häiriöitä, ne ilmenevät erilaisina toimintatapoina ja käytöksiä, jotka ovat kullekin häiriölle tyypillisiä. Neuropsykiatriset häiriöt vaikuttavat mm. vuorovaikutukseen, kielelliseen ja ei-kielelliseen viestintään, tunteiden ja käyttäytymisen säätelyyn ja toiminnan ohjaamiseen sekä ne tuottavat

kantajalleen vaikeuksia selviytyä näistä asioista. Oireet ovat usein erilaisia jokaisella lapsella, ja oireet voivat muuttua lapsen kehityksen eri vaiheissa. Unen, oppimisen, kielenkehityksen ja motoriikan haasteita, mielialavaihteluita, ahdistusta- tai pakko-oireisuutta sekä aistiherkkyttä on usein havaittavissa neuropsykiatristen oireiden rinnalla. (HUS 2022.) Tavallisimpia neuropsykiatrisia häiriöitä lapsilla ovat ADHD, Touretten oireyhtymä sekä Autismikirjon häiriöt (Rintahaka 2007).

Koulussa tehtävästä erityisen tuen päätöksestä säädetään perusopetuslaissa (1998/628). Esi- ja peruskouluopetuksessa erityistä tukea annetaan lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteet eivät toteudu muin keinoin. Erityinen tuki muodostuu joko erityisopetuksesta ja muusta tarvittavasta tuesta, ja se järjestetään joko yleisenä tai pidennettynä oppivelvollisuutena muun opetuksen lomassa, erityisluokalla tai muussa lapselle soveltuvassa paikassa. Koulusta saatavasta erityisestä tuesta tulee tehdä aina erillinen päätös. Erityistä tukea voidaan antaa ilman pedagogista selvitystä, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, ettei opetusta voida toteuttaa ilman tukikeinoja lapsen vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai muun erityisen syyn vuoksi. (Perusopetuslaki 628/1998 luku 4 17§.)

1.3 Lapsen kehitysvammaisuus

Epäilyn herätessä lapsen kehitysvammaisuudesta, poikkeavuuden kehitystä seurataan avohoidossa esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvolassa tai lasten ja nuorten psykiatrisella poliklinikalla. Tutkimuksissa lääkärit ja psykologit tutkivat kuinka laajasti lapsen kehitys on viivästynyt ja mistä se voisi johtua. Joissain tapauksissa, kuten kromosomipoikkeavuuksissa ja hermoston kehityshäiriöissä, voidaan poikkeavaisuus todeta jo raskausaikana. Yleisimmin epäilyt lapsen kehitysvammaisuudesta ilmenee ensimmäisten elinvuosien aikana. Vaikeat kehitysvammat todetaan usein aikaisemmin kuin lievät, joiden toteaminen voi tapahtua vasta kouluiässä. (Kaski ym. 2012, 25–30.)

Vamman diagnosointi ja syyn selvittäminen auttaa läheisiä suhtautumaan paremmin uuteen erilaiseen tilanteeseen. Tietoisuus auttaa suhtautumaan vammaiseen lapseen ymmärtäväisemmin, iloitsemaan hänen saavutuksistansa sekä tukemaan häntä kehityksessä. Ympäristön tukeva ja ymmärtäväinen ilmapiiri helpottaa kehitysvammaisen lapsen perheen sopeutumista tilanteeseen. (Arvio ym. 2022.)

Varhaiskasvatus järjestetään kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille useimmiten samoissa ryhmissä kuin muillekin lapsille. Koulun alkaessa tulee esille suuriakin kunta-kohtaisia eroja. Kaikissa kunnissa lapsilla ei ole mahdollisuutta käydä koulua perusopetuksen luokassa, vaikka perhe näin toivoisikin. Kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille on erityiskouluja tai -luokkia. Saman kaltaista eriyttämistä on havaittu harrastuksissa,

joissa erityislapsille ei tarjota mahdollisuutta osallistua harrastuksiin muiden kanssa, vaan heille järjestetään erityislasten ryhmiä. (Kehitysvammaliitto 2023b.)

2 Kehitysvammaisen lapsi lastensuojelun sijaishuollossa

2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelua säättää lastensuojelulaki (417/2007), jonka ensimmäisen luvun 1§:ssä määritellään lastensuojelulain tarkoituksesta, joka on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vastuu lapsen huolehtimisesta on ensisijaisesti tämän vanhemmilla tai muilla huoltajilla, mutta viranomaisilla on velvollisuus auttaa hyvinvoinnin vaarantuessa ja ohjata perhe lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun perustehtävä on vaikuttaa lasten kasvuolosuhteisiin sekä tukea vanhempia lapsen kasvattamisessa. (THL 2022a.)

Lastensuojelua voi olla avohuollon tukitoimet, kiireelliset sijoitukset, sijaishuolto, huostaanotot sekä jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3§.) Edellä mainittujen lisäksi hyvinvointialueen tulee järjestää ehkäisevää lastensuojelua, joka tarkoittaa lapsen ja perheen tukemista ja hyvinvoinnin edistämistä, kun lapsi ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäiseväksi lastensuojeluksi katsotaan esimerkiksi tuki ja erityinen tuki, jota annetaan äitiys-, ja lastenneuvoiloissa, päivähoidossa ja opetuksessa, nuorisotyössä sekä muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. (Räty 2023, 5.) Vastuu lastensuojelupalveluiden järjestämisestä siirtyi kunnilta hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta. Hyvinvointialueet saavat päättää itse järjestävätkö palvelut itse vai ostopalveluina. (STM 2022.)

Syitä lastensuojelun tarpeeseen tai lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on monia. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, kun herää epäily, että lapsen lastensuojelun tarve tulee selvittää. Ilmoituksen saavuttua, sosiaalitoimi selvittää perheen lastensuojelun tarpeen, joka ei vielä tässä kohtaa tarkoita lastensuojelun asiakkuutta. (THL 2022b.) Kuka tahansa voi tehdä lastensuojeluilmoituksen. Lastensuojelulain (417/2007) 5 luvun 25 §:ssä määritetään henkilöt, joilla on ammattinsa tai virkasuhteensa puolesta velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus viipymättä salassapitosäännösten estämättä. Kun lastensuojeluasia tulee vireille, aloitetaan lastensuojelun tarpeen selvittäminen. Ensimmäiseksi selvitetään kiireellisen lastensuojelun tarve, jonka jälkeen tehdään sosiaalihuoltolain 36 §:n mukainen palvelutarpeen arviointi ja sen yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve. Sosiaalityöntekijän tekemän arvion perusteella lastensuojelun asiakkuus voidaan tilanteen vaatiessa aloittaa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 26–27§.) Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä arvio lapsen tarvitsevan lastensuojelun palveluita. Kriteereitä lastensuojeluasiakkuuden alkamiselle ovat, lapsen kasvuolosuhteiden vaarantuminen tai jos ne eivät tue lapsen terveyttä ja kehitystä tai jos

lapsi omalla käytöksellään vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään. Asiakkuus alkaa myös tilanteissa, joissa joudutaan ryhtyä kiireellisiin toimiin lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi tai jos lapselle ja perheelle annetaan lastensuojelun palveluita ja tukia jo ennen palvelutarpeen arvioimista. (Räty 2023, 283.)

Lastensuojelulain luvussa 7 määritellään avohuollon tukitoimista. Avohuollon tukitoimia voivat olla muun muassa sosiaalityön neuvonta- ja ohjauspalvelut perheen ongelmatilanteiden selvittämiseksi, lapsen tukeminen taloudellisesti ja muin keinoin, esimerkiksi koulunkäynnin ja ihmissuhteiden tukeminen, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- sekä terapiapalvelut, tehostettu perhetyö, joka toteutetaan perheen kotona, perhekuntoutusta sekä muut perhettä ja lasta tukevat toimet. (Räty 2019, 323–324). Lapselle ja hänestä vastuussa olevalle aikuiselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimena kuntouttavaa perhe- tai laitoshoidoa. Jos sijoitus vastuussa olevan aikuisen kanssa ei ole lapsen edun mukaista, voidaan lapsi sijoittaa avohuollontukitoimena myös yksin lyhytaikaisesti. Avohuollon sijoituksiin tarvitaan huoltajan ja 12-vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Avohuollon sijoituksen perusteita voivat olla: lapsen tuen tarpeiden selvitys, lapsen kuntoutus tai lapsen hoidon järjestäminen kodin ulkopuolella kasvatukselta vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan väliaikaisen syyn vuoksi. (Lastensuojelulaki 417/2007 37§.)

Kiireellisiin sijoituksiin ryhdytään tilanteissa, joissa lapsi on välittömässä vaarassa. Kiireellinen sijoitus on turvatoimenpide, jota ei voida tehdä ennakollisesti ja se on lopetettava välittömän vaaratilanteen mennessä ohi. Kiireellinen sijoitus voi liittyä kotona oleviin akuutteihin tilanteisiin, kuten lapsen hoidosta vastaavan aikuisen käytökseen tai väliaikaiseen kykenemättömyyteen huolehtia lapsesta. Syy kiireelliselle sijoitukselle voi olla myös lapsen omassa käytöksessä. (Räty 2019, 344–362).

Huostaanotolla tarkoitetaan tilannetta, jossa hallinto-oikeuden päätöksellä tai sosiaaliviranomaisten määräyksellä lapsi otetaan huostaan, mikäli edellytykset huostaanotolle täyttyvät. Huostaanotto on viimesijainen toimi, jolla pyritään turvaamaan lapsen kasvu ja kehitys kodin ulkopuolella. (Räty 2019, 365–367.) Lastensuojelulaki (417/2007) 9 luvussa 40 §:ssä määritellään huostaanoton perusteet seuraavanlaisesti: lapsen huolenpidossa tai muissa kasvuolosuhteissa on puutteita, jotka vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi vaarantaa omalla päihteiden käytöllään omaa terveyttensä ja kehitystensä tai toimii lainvastaisesti. Huostaanotossa edellytetään myös, että avohuollon tukitoimet arvioidaan riittämättömiksi tai sopimattomiksi lapsen ja perheen tarpeisiin sekä sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Räty 2019, 363.)

2.2 Lastensuojelun sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuollossa olevat lapset ovat huostaanotettuja, kiireellisesti sijoitettuja tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitettuja. Lastensuojelun sijaishuollon muotoja ovat perhehoito, laitoshoido tai muu lapsen tarpeisiin soveltuva muoto. (Lastensuojelulaki 417/2007, 49 §.)

Perhehoidosta määrittää perhehoitolaki (263/2015). Perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan kodissa tai hoidettavan kotona. Perhehoitoon voidaan sijoittaa huostaanotettuja lapsia, kiireellistä sijoitusta tarvitsevia lapsia sekä avohuollon tukitoimin sijoitettuja. Ammatillinen perhehoito eroaa aiemmin mainitusta sillä, että siinä vaaditaan kaksi henkilöä, joista toisella tulee olla hoito- ja kasvatustehtäviin soveltuva koulutus. (Räty 2019, 522–523.)

Ensisijaisesti lapset pyritään pitkäaikaisesti sijoittamaan perheeseen, kaikissa tilanteissa tämä ei kuitenkaan lapsen haasteiden takia ole mahdollista. Tällöin astuu kuvaan lapsen sijoittaminen lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelulaitoksiksi luetaan lastenkodit, koulukodit, vastaanottokodit sekä nuorisokodit. Lastensuojelulaitokset voivat olla valtion, kunnan tai yksityisen yhdistyksen ylläpitämiä. (THL 2023a.) Laitoshoidossa on mahdollista tarjota vaikeahoitoisille ja erityisosaamista vaativille lapsille ammatillista tukea ja kasvatusta. Laitoksissa on mahdollista käyttää lastensuojelulaissa (417/2007) säädettyjä rajoitustoimenpiteitä. Rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen, eristäminen sekä erityinen huolenpito. Lueteltuja rajoitustoimenpiteitä saa käyttää vain laitoshuollossa sijoituksessa, lukuun ottamatta yhteydenpidon rajoittamista, jota voidaan käyttää myös perhehoidossa. (THL 2023b.)

Lastensuojelulain (417/2007) 10 luvun 49 §:n mukaan lapsen sijaishuolto voidaan järjestää muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Rädyn (2019) mukaan kehitysvammaisen tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla tämä voi tarkoittaa, että lastensuojelun sijaishuolto voidaan järjestää esimerkiksi kehitysvammalaitoksessa. Näissä tapauksissa lastensuojelun asiakassuunnitelma pitää sisällyttää lapsen erityishuolto-ohjelmaan. Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla on välillä vaikea tietää mitä erityislakia tulee noudattaa. Kehitysvammalailla on tarkoituksena turvata kehitysvammaiselle ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle hänen tarvitsemansa palvelut, kun taas lastensuojelulain tarkoituksena on suojella lasta. Jos lastensuojelulliset perusteet täyttyvät, tulee aina ensisijaisesti käyttää lastensuojelulakia. Jos lapsi on huostaanotettuna sijoitettu kehitysvammalaitokseen, ei yksikössä voida kohdistaa lapseen lastensuojelulain määrittämiä rajoitustoimenpiteitä. (Räty

2019, 377). Lastensuojelulain perustein kehitysvammaisille tarkoitettuun laitokseen sijoitettuun lapseen voidaan käyttää kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, jos edellytykset rajoitustoimenpiteen käyttämiseen on olemassa (Räty 2017,71). Kehitysvammalain määrittämiä rajoitustoimenpiteitä ovat kiinnittäminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, lyhytaikainen erillään pitäminen, välttämättömän terveydenhuollon antaminen vastustuksesta riippumatta, ajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö päivittäisissä toiminnoissa tai vaaratilanteissa, valvottu liikkuminen sekä poistumisen estäminen (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977, 42f §–42 o §.)

Sijoituspaikan valinnassa viranomaisten tulee huomioida monia eri asioita, tärkeimmässä asemassa on lapsen edun toteutuminen. Huomiota tulee kiinnittää huostaanoton tai sijoituksen perusteisiin, eli siihen mihin toimella yritetään saada muutosta, lapsen tarpeisiin sekä hoidon jatkuvuuteen. Sijoituspaikkaa kartoittaessa on tärkeää huomioida sukulaisten ja muiden läheisten henkilöiden mahdollisuus ottaa lapsi luokseen asumaan tai olla muuten tukena ja läsnä. Lisäksi sijoituksissa tulee huomioida ja ylläpitää lapsen olemassa olevia ihmissuhteita etenkin sisarusten ja sukulaisten kanssa sekä huomioon tulee ottaa lapsen kielelliset, kulttuurilliset ja uskonnolliset taustat. (Räty 2019, 478–480.)

2.3 Kehitysvammainen lapsi lastensuojelun laitosmuotoisessa sijoituksessa

Lastensuojelun Keskusliitto Rajapinnoilla (2016) -julkaisun haastatteluissa nousi esiin se, että tarvittaisiin laitoksia, joista löytyy osaamista kehitysvammaisuudesta ja lastensuojelusta. Haasteelliseksi toiminnan toteuttamisesta tekee se millä toimintaluvalla tämän kaltaiset yksiköt toimivat. Lapsen oikeuksia ajatellen, on merkitystä, sijoitetaanko lapsi lastensuojelullisin vai vammaispalvelullisin perustein. Vammaispalveluilla ei ole samanlaista tavoitetta perheen jälleenyhdistymiselle kuin lastensuojelussa. Vammaispalveluiden sijoituksessa lapselle ei kerry itsenäistymisvaroja kuten lastensuojelun sijoituksessa. (Sinko ym. 2016, 23.)

Leppänen (2010) tutki lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemuksia kehitysvammaisten lasten sijoituksista pro gradu- tutkielmassaan 'Kehitysvammainen lapsi lastensuojelussa'. Tutkimukseen vastanneista 40,4 % piti tavallista lastensuojeluyksikköä huonona tai erittäin huonona paikkana kehitysvammaisten lasten sijoitukseen. (Leppänen 2010, 42–43.)

Kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla on rajakäyntiä minkä palveluiden piiriin perheet kuuluvat, ja mitä lainsäädäntöä tulee toteuttaa. Lapsen ollessa vammaisen, käydään usein keskustelua, ovatko tarpeet lastensuojelullisia. Erityisesti laitoshoidon tarvitseville lapsille on vaikeaa löytää sopivia yksiköitä. (Sinko ym. 2016, 22–23.) Vuodelta 2021 tehtyjen lastensuojelun tilastojen mukaan lastensuojelu oli sijoittanut 56 lasta kehitysvammalaitokseen (Lastensuojelu 2021 2022, 12). Sijoituksissa kehitysvammalaitoksiin on uhkana lastensuojelun jääminen pois, vaikka lapsella olisi lastensuojelun tarve (Sinko ym. 2016, 23).

Sosiaali- ja terveysministeriön (2016, 45) tekemässä selvityksestä käy ilmi, ettei kehitysvammaisten lasten kohdalla oikeus lastensuojelun palveluihin aina toteudu. Kehitysvammaisille lapsille ja heidän perheilleen kuuluu samanlaiset palvelut kuin muillekin ja heidän perhetilannettaan tulisi arvioida samoin kriteerein. (Sinko ym. 2016, 23). Lapsen kehitysvammaan liittyvät tekijät tulee huomioida lastensuojelutarpeen arvioinnissa, mutta se ei saa määrittää lasta. Työskenneltäessä kehitysvammaisten lasten perheiden kanssa on erittäin tärkeää, että vammaisalan toimijat ja lastensuojelun työntekijät tietävät mitä, miten ja millä keinoin toinen osapuoli työskentelee. Vain yhteistyössä mahdollistetaan perheelle kaikki heidän tarvitsemansa tuki sekä ammattilaiset pystyvät hyödyntämään toistensa osaamista. (Henttonen 2023.)

3 Yhteistyökumppani

Yhteistyökumppanina toimii lastensuojelun sijaishuoltoa tarjoava yksikkö, jonka toiminta on suunnattu kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille. Yksikössä on seitsemän asiakaspaikkaa ja lapset ovat iältään 7–17-vuotiaita. Yksikön lapsilla on erilaisia diagnooseja ja sen kautta tuen tarpeet ovat jokaisen kohdalla yksilöllisiä. Myös lasten perhetaustat eroavat toisistaan. Yksikön ohjaajat ovat koulutukseltaan lähihoitajia ja sosionomeja sekä sairaanhoitajia.

4 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata ohjaajien näkemyksiä kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille kohdennetun lastensuojelun sijaishuoltoyksikön toiminnasta sekä sen erityispiirteistä. Tavoitteena on tuottaa tietoa tämän kaltaisen yksikön toiminnasta ohjaajille tehtävien haastatteluiden avulla.

Vastausta etsitään seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Minkälaista toiminta on kehitysvammaisille lapsille kohdennetussa sijaishuoltoyksikössä?
2. Minkälaisia erityispiirteitä on kehitysvammaisille lapsille kohdennetussa sijaishuoltoyksikössä?

5 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Tieteellisissä tutkimuksissa on erilaisia menetelmäsuuntauksia, joista laadullinen tutkimus on yksi. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on kohteen laadun, merkityksien ja ominaisuuksien ymmärtäminen. (Laadullinen tutkimus 2015.) Tässä tutkimusmuotona suositaan ihmistä tiedon lähteenä ja se on kokonaisvaltaista ja luonnollisissa tilanteissa koottua aineistoa. Tavoitteena on, että eri metodein ihmisten erilaiset näkemykset ja ääni pääsevät esille. Osallistujat valitaan laadullisessa tutkimuksessa kohdennetusti ei satunnaisotannalla. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara. 2009, 161–164.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelut, kyselyt, havainnointit tai erilaisista dokumenteista kerätty tieto (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83). Tämän opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui haastattelu ja tarkemmin rajattuna teemahaastattelu. Aihe ja tutkimuskysymysten asettelu määrittää kyseisen tutkimuksen laadulliseksi. Menetelmän valintaan päädyttiin tämän opinnäytetyön kohdalla, sillä näin saadaan kerättyä ohjaajilta tietoa, joka perustuu arjessa tapahtuvaan toimintaan. Haastatteluiden avulla erilaisten käytännön esimerkkien tuominen esiin on helpompaa, mikä auttaa ohjaajia kertomaan ajatuksiaan ja näkemyksiään ymmärrettävällä tavalla. Vastaantulevissa epäselvyyksissä kysymyksiä pystyi tarkentamaan haastattelun edetessä.

5.2 Aineiston kerääminen

Aineistonkeruumenetelmänä toimi teemahaastattelu, jota kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Strukturoidussa haastattelussa kysymyksen muoto ja järjestys on ennalta määriteltyä ja se etenee haastattelulomakkeen mukaisesti. Avoimessa haastattelussa asiat käsitellään siinä järjestyksessä, kun ne luontevasti tulevat esille. Teemahaastattelu asettuu näiden kahden haastattelumuodon väliin. Teemahaastatteluissa aihepiirit on valikoitu etukäteen, mutta haastattelija päättää haastattelun edetessä kysymysten asettelusta ja järjestyksestä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–89.) Teemahaastattelussa on tärkeää, että haastateltava tuntee hyvin aihepiirin ja haastateltavien tilanteet. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teemahaastattelun valintaa haastattelumenetelmäksi tuki tuntemukseni aiheesta ja kohderyhmästä.

Teemahaastattelu valittiin aineistonkeruu menetelmäksi, sillä sen avulla pystyttiin käsittelemään työntekijöiden näkemyksiä monesta eri näkökulmasta, erilaisten teemojen ja tilanteiden kautta. Haastattelun teemat valittiin tutkittavan aiheen pohjalta, jonka jälkeen rakennettiin haastattelurunko (liite 1). Haastattelukysymyksissä otettiin huomioon lastensuojeluun sekä vammaisuuteen liittyviä seikkoja. Teemahaastattelun, niin kuin muidenkin kasvotusten

toteutettavien haastattelumuotoisten tutkimusten hyvä puoli on se, että kysymyksiä voidaan tarkentaa ja korjata mahdollisten väärin ymmärrysten varalta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–88.) Haastattelukysymykset jäsentyivät ja määrittyivät tarkemmin ensimmäisen haastattelun jälkeen. Haastatteluiden tekeminen tuntui luontevalta ja jokaisen ohjaajan kanssa syntyi hyviä keskusteluja, joiden pääkohdat vaihtelivat eri haastateltavien välillä. Teemahaastattelulle olennaista on se, että tilanne on keskustelun omainen ja teemoista puhumisen järjestys ja laajuus voi vaihdella kunkin osallistujan välillä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkimusaineisto kerättiin yhden lastensuojelu yksikön henkilöstöltä. Haastattelut toteutettiin helmikuun 2023 aikana ja niihin osallistui yhteensä seitsemän ohjaajaa. Haastatteluihin varattiin 45 minuuttia aikaa ja lähes jokaisen kanssa aika oli riittävä. Viisi haastattelusta järjestettiin kasvotusten ja kaksi etäyhteyksin, aikataulujen yhteensovittamisen haasteiden vuoksi. Pohjatietona tutkittavilta kysyttiin heidän koulutustaan ja kokemustaan kehitysvamma- sekä lastensuojelutyöstä. Ohjaajien työkokemukset ja koulutukset vaihtelivat. Osalla oli useampien vuosien kokemus kehitysvammaisten kanssa työskentelystä, kun taas toisilla oli aikaisempaa työkokemusta lastensuojelusta. Jokaiselle ohjaajalle tämä yksikkö oli ensimmäinen, jossa yhdistyy lastensuojelu sekä kehitysvammatyö.

Ohjaajat saivat ennakoon haastattelukutsun (liite 2). Kutsussa kerrottiin kuka ja miksi tutkimusta tehdään, mitä tutkimus käsittelee ja tutkimuksen kysymysten alustavat teemat. Haastateltavien valmistautumista haastatteluihin tukee mahdollisimman kattava kuvaus tutkimuksesta ja haastattelun teemoista, jolloin haastattelu tilanne saattaa sujua paremmin, kun vastauksia on voinut alustavasti suunnitella. Teemahaastattelussa kysymyksiä ei ole määritelty niin tarkoin, eikä niitä esitetä tarkassa järjestyksessä, joten koin riittäväksi kertoa haastateltaville käsiteltävät teemat ennakoon, kokonaisten haastattelukysymyksien sijasta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

5.3 Aineiston analyysi

Opinnäytetyön aineistoa käsitellään aineistolähtöistä sisällönanalyysiä soveltaen. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on lähtökohtana tulkinta ja päättely, jossa teoriaa ja johtopäätöksiä peilataan kerättyyn aineistoon. Analyysiä tehdessä tutkija pyrkii ymmärtämään aineistoa tutkittavien näkökulmasta. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 127.) Aineistolähtöinen sisällönanalyysi valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska se on hyödyllinen menetelmä aineiston perusteellisessä tutkimuksessa ja soveltuu erityisesti sellaisten aineistojen käsittelemiseen, joista ei ole juurikaan aikaisempaa tutkittua tietoa.

Aineiston analysoinnissa edetään vaiheittain. Alkuun aineisto tarkastetaan sen puutteista ja virheistä, jonka jälkeen tarvittaessa tietoja täydennetään ja haastateltavaan voidaan olla uudelleen yhteydessä tarkennusten varalta. Tämän jälkeen aineisto järjestellään ja tallennettu tieto litteroidaan eli kirjoitetaan sanatarkasti puhtaaksi. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009,

221–225.) Haastatteluista tallennettiin ääninauhoitteet, joiden kokonaiskesto oli kolme tuntia ja viisi minuuttia. Aloitin aineiston käsittely litteroimalla eli puhtaaksikirjoittamalla talenteet. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 17:sta sivua, fonttikoko 10, fontti Trebuchet MS ja riviväli 1,5. Litterointien pohjalta alkoi aineiston varsinainen analysointi. Aineiston analysoinnissa sovellettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, tavoitteena oli yhdistää käsitteitä ja etsiä vastausta tutkimuskysymyksiin.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensin aineisto analysoidaan ja pelkistetään. Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään, jotta sen analysointi olisi helpompaa. Lopuksi luodaan teoreettisia käsitteitä aineistosta löydettyjen teemojen pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.3.) Haastatteluaineiston litteroinnin jälkeen aineistoa tutkittiin ja värikoodien avulla pyrittiin erottelemaan samankaltaiset ilmaisut. Tämän jälkeen alkuperäisilmaisut pelkistettiin ja niistä muodostettiin alaluokkia. Seuraavassa taulukossa (taulukko 2) on kuvattu alkuperäisilmaisujen pelkistämistä. Pelkistysten pohjalta muodostettiin alaluokat ja alaluokkia yhdistäen yläluokat. Alaluokkien ja yläluokkien muodostumista on kuvattu alemmassa taulukossa (taulukko 3).

Alkuperäisilmaisu	Pelkistys
”Tukea tarvitaan vuorovaikutuksessa ja esimerkiksi, jos lapsi ei puhu, voi olla kuva kortteja tai tukiviittomia käytössä”	Vuorovaikutuksen tukeminen menetelmien avulla
”Vaaditaan tosi vahvaa yhteistyötä terapeuttien, koulun ja muiden tahojen kanssa.”	Eri tahojen kanssa tehtävä yhteistyö

Taulukko 2: Esimerkki alkuperäisilmaisujen pelkistämisestä

Yläluokka	Alaluokka	Pelkistys
Lasten tuen tarpeet	Kommunikaatio ja vuorovaikutus	Tuen tarve kommunikoinnissa
		Vuorovaikutuksen tukeminen menetelmien avulla
	Ohjaus toiminnassa	Ohjataan sanallisesti puheutumaa

Taulukko 3 Esimerkki ala- ja yläluokkien muodostumisesta

6 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

6.1 Eettisyys

Ihmisoikeuksien nähdään muodostavan perustan eettisyydelle ihmiseen kohdistuvassa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 155). Perustuslain (1999/731, 6–23 §) mukaisesti tulee kunnioittaa tutkittavan ihmisarvoa ja oikeuksia. Tutkittavalle tai hänen edustamalle yhteisö-
leen ei saa koitua tutkimuksesta haittaa. Tutkimuksen mahdollisista hyödyistä ja vaikutuksista on kerrottava rehellisesti. Tutkittavan on tärkeä saada tietää ymmärrettävästi tutkimuksen tavoitteet sekä osallistumisen takia mahdollisesti aiheutuvat haitat ja riskit. Tutkijan on tärkeä perehtyä etukäteen tutkittavaan yhteisöön, kulttuuriin sekä historiaan. Tutkimukseen osallistuminen on tutkittavalle vapaaehtoista ja hän voi kieltäytyä osallistumasta tai peruuttaa suostumuksensa osallistumisesta missä vain tutkimuksen vaiheessa, ilman seurauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 155–156.) Haittoja, joita tutkimushaastatteluihin osallistumisesta voi haastateltaville koitua voivat olla esimerkiksi se, että työyhteisössä aletaan tutkimaan ja selvittämään kuka on sanonut mitään. Estääkseni haittojen synnyn olen kertonut haastateltaville tarkasti tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteesta haastattelukutsun (liite 2) sekä tutkimustiedotteen (liite 3) avulla. Tutkittavalla on oikeus saada taustatietoa tutkimuksesta, henkilötietojen käsittelystä ja tutkimuksen käytännön toteutuksesta. Ennen haastatteluiden aloittamista kävin jokaisen haastateltavan kanssa keskustelun tutkimustiedotteen pohjalta sekä kysyin, haluaako henkilö osallistua tutkimukseen ja kerroin oikeudesta vetäytyä tutkimuksesta missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Kattavan ja oikeanlaisen taustatiedon avulla osallistujat ymmärtävät, ettei tarkoituksena ole tutkia työyhteisön keskinäistä toimintaa, vaan tuoda esiin yleisesti seikkoja tämän kaltaisen yksikön toiminnasta.

Lisäksi eettisiin periaatteisiin kuuluu se, ettei tutkimuksen aikana saatuja tietoja luovuteta ulkopuolisille eikä kerättyä tietoa käytetä muuhun tarkoitukseen. Tutkijan on oltava luotettava ja luvattava toimia näiden säännösten mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 155–156.) Tämän tutkimuksen aineistoa on säilytetty erillisellä muistitikulla, eikä sitä ole luovutettu ulkopuolisille. Haastatteluista tehdyt nauhoitteet siirrettiin saman päivän aikana nauhoitukseen käytetystä laitteesta erilliselle muistitikulle. Tutkimusaineistoa säilytetään tutkimusraportin julkaisuun asti. Erillisestä muistitikusta, jossa aineistoa on säilytetty, poistetaan tiedostot, jonka jälkeen koko muistitikku tuhoetaan. Haastatteluiden jälkeen siirsin haastattelut alkupe-
räiseltä laitteelta erilliselle muistitikulle. Ensimmäisestä laitteesta poistettujen nauhoitteiden päälle uudelleen tallennetaan jotain, jotta aineiston päälle kirjoittuu uusi aineisto (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2023).

Opinnäytetyön toteuttamiseen ei tarvittu valtakunnallisia tutkimuslupia. Yhteistyökumppani käsitteli johtoryhmässään opinnäytetyön tekemistä ja totesi, että opinnäytetyön saa toteuttaa. Anonymiteetin suojaaminen on yksi eettisyyden tärkeimmistä seikoista. Nimen

perusteella on helpoin tapa tunnistaa henkilö, tutkimuksissa on turvattava osallistujien sekä heidän mainitsemien henkilöiden henkilöllisyys, joka tarkoittaa muutakin kuin nimen julkaisematta jättämistä. Muita tunnistamiseen johtavia henkilötietoja yhdessä käytettyinä voivat olla ikä, asuinpaikkakunta, sukupuoli sekä ammatti. (Kuula-Luumi 2018.) Tämän anonymiteetin suojaamisen vuoksi opinnäytetyöstä on jätetty julkaisematta yhteistyökumppanin ja haastatteluihin osallistuneiden nimet. Taustatietoina haastateltavilta kerättiin ammattinimike ja kokemus lastensuojelu- ja kehitysvamma työstä. Näitä kerättyjä taustatietoja ei ole yksilöity, niitä käytetään yleisesti kuvaamaan haastateltavien taustaa. Tässä opinnäytetyössä on huomioitu, ettei henkilöitä voida tunnistaa murteestaan tai muusta puheeseen liittyvästä. Kun tutkimuksen tuloksissa tuodaan esiin alkuperäisilmaisuja, on ne muutettu niin ettei näitä puheellista tunnistettavia tekijöitä ole. Alkuperäisilmaisuista on myös poistettu sellaiset tekijät, joista voisi tunnistaa henkilön, keneen haastateltava kertomassaan viittaa. Yhteistyökumppanin anonymiteetin suojaamiseksi raportista on lisäksi jätetty pois kuvauksen yhteistyökumppanin käyttämistä työmenetelmistä. Anonymiteetin suojaaminen on askel eettiseen raportointiin.

Tutkijan rooli tutkimuksessa on erittäin tärkeä, sillä tutkijan henkilökohtaiset kokemukset, asenteet ja tiedot voivat vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin ja niiden tulkintaan. Erityisesti tässä tilanteessa, jossa tutkijana työskentelen samassa yksikössä, missä tutkimus on toteutettu, minun on tutkijana tärkeä tiedostaa omat ennako-oletukset ja tiedot aiheesta. Koko tutkimusprosessin ajan olen tiedostanut omat henkilökohtaiset intressini ja sidonnaisuuteni tutkittavaan aiheeseen ja tutkimuksen kohteeseen. Olen pyrkinyt toimimaan mahdollisimman objektiivisesti ja välttämään omien näkemyksieni tuomista aineiston keräämiseen tai analysointiin. Tutkijana olen tiedostanut, että tutkimuksen tekeminen voi herättää ristiriitaisia tunteita haastateltavissa, erityisesti kun tunnen tutkimuksen kohderyhmän entuudestaan, jolloin joistain asioista puhuminen voi myös tuntua haastavalta. Tutkijana olen toiminut eettisesti ja luotettavasti, eettisten periaatteiden pohjalta, jotka on tuotu myös haastateltavien tietoon ennen haastatteluihin osallistumista.

6.2 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus voidaan tiivistää kolmen käsitteen avulla: uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Uskottavuudella viitataan siihen, missä määrin tutkimusta lukevat henkilöt tai tutkimuskohteena olleet luottavat tutkimusprosessiin ja sen tuloksiin sekä luottavatko he siihen että tutkimuksen aineisto on asianmukaisesti kerätty ja analysoitu huolellisesti. Luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija vakuuttaa lukijan omasta ammattitaidostaan, ja että tutkimukseen on valittu ja käytetty perustellusti oikeanlaisia menetelmiä tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Eettisyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkija on noudattanut eettisiä periaatteita koko tutkimusprosessin ajan. (Juuti & Puusa 2020, 175.)

Tässä opinnäytetyössä olen pyrkinyt lisäämään uskottavuutta kertomalla kaikista tutkimuksen vaiheista avoimesti ja mahdollisimman tarkoin, niin että tutkimukseen osallistuneet ovat tienneet mitä tehdään ja miksi sekä tutkimuksen lukijat tietävät miten tutkimusprosessi on edennyt. Luotettavuutta olen pyrkinyt tuomaan esiin sillä, että kerron omasta yhteydestäni tutkittavaan aiheeseen ja olen perustellut tarkoin tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä. Eettisyys on tässä tutkimuksessa huomioitu eettisten periaatteiden mukaisessa toiminnassa kaikissa tutkimuksen vaiheissa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Luotettavuuden arvioinnin avulla pyritään välttämään ja tiedostamaan tutkimuksen aikana mahdollisia vastaantulevia virheitä. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan työn suunnittelussa ja koko tutkimusprosessin ajan. Luotettavuutta käsitellään validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa tutkitaan sitä mitä on luvattu. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten luotettavuutta ja toistettavuutta. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on hyvä kiinnittää huomiota seuraaviin kohtiin;

- Onko tutkimuksen kohde ja tarkoitus kerrottu huolellisesti, mitä tehdään ja miksi.
- Miksi olen itse tutkijana kiinnostunut aiheesta ja miksi se on tärkeä sekä mitä olen olettanut tutkimuksen alkaessa.
- Miten aineistoa kerätään ja säilytetään.
- Millä perustein tutkimuksen haastatteluun osallistuvat ovat valittu ja kuinka monta heitä on.
- Tutkija-tiedonantaja-suhde arvioi, miten suhde haastateltaviin toimi.
- Miten tutkimuksen aineiston analyysi on kuvattu.
- Miten tutkimuksesta on raportoitu.

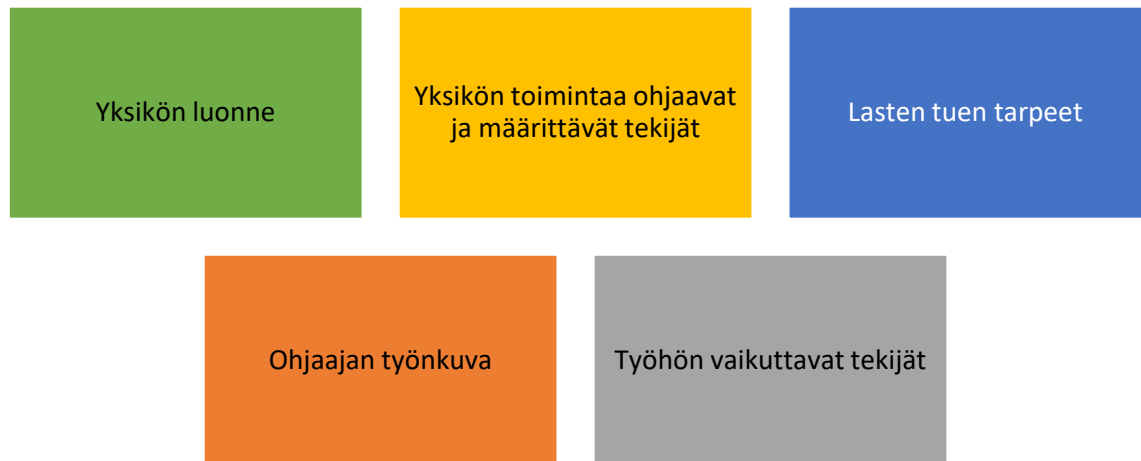
Kun nämä seikat ovat tuotu tasavertaisen yksityiskohtaisesti esille raportissa, tulee tutkimustulokset selkeämmiksi ja ymmärrettävimmiksi ja lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 158–164.)

Tutkimuksen luotettavuutta lisää tarkoin valitut lähteet teorian selvittämisessä. Olen pyrkinyt etsimään teoriaosuuteen lähivuosina julkaistua sekä tutkittua tietoa. Haastateltavien kanssa luotettavuutta lisää eettisten periaatteiden noudattaminen. Ennen haastatteluita haastateltavat saivat oikeanmukaista tietoa tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteesta, mahdollisista haitoista, omista oikeuksistaan ja tietojen käsittelystä. Tämä lisää luotettavuutta haastateltavien ja tutkijan välille ja selkeät raamit siitä mitä tutkitaan. Luotettavuudella tarkoitetaan myös haastatteluaineistojen oikeanlaista käsittelyä ja sitä, miten ne hävitetään prosessin loppuun (katso luku 8.1). Tämän opinnäytetyön tuloksia ei voida pitää laajassa-mittakaavassa yleistettävänä, sillä työhön haastateltiin vain yhden yksikön seitsemää (7) ohjaajaa, ja aikaisempaa tutkimustietoa samasta aiheesta ei juurikaan ole saatavilla. Yleistettävyyttä olisi

lisännyt haastateltavien määrän lisääminen ja laajentaminen toisiin samankaltaisiin yksiköihin sekä lapsien ottaminen mukaan haastattelujoukkoon. Laadullisessa tutkimuksessa yleistettävien johtopäätösten tekemiseen ei pyritä. Taustalla on kuitenkin ajatus siitä, että tuloksista sekä aineistoista tehdyistä tulkinnoista voidaan saada käsitystä myös muiden vastaavien tapausten tutkimiseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

7 Tutkimuksen tulokset

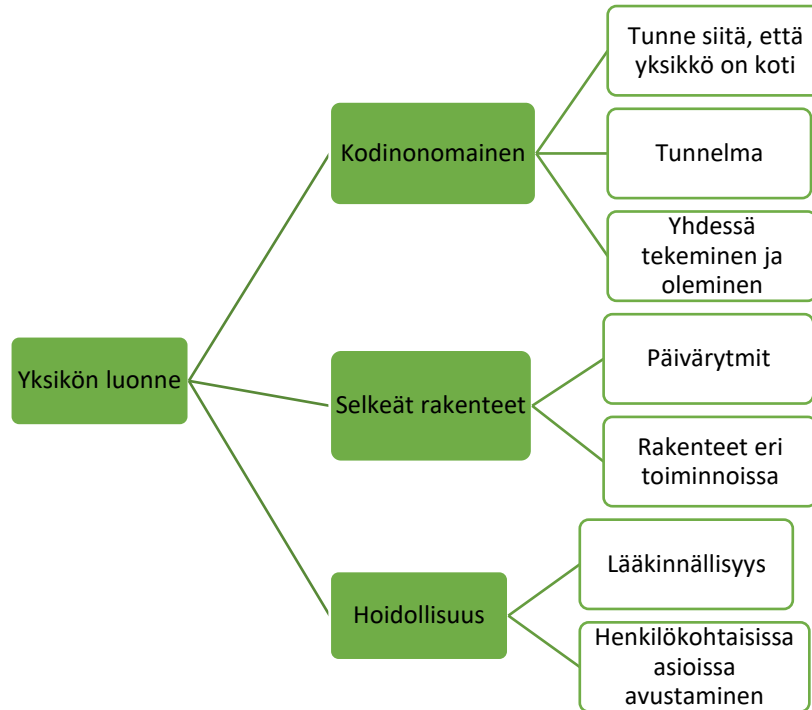
Tässä luvussa käydään läpi opinnäytetyön tuloksia. Tulokset esitellään yläluokittain tutkimuksen haastattelun teemoja mukailten. Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) on esiteltynä tutkimuksen yläluokat eli päälöydökset.

Kuvio 1: Opinnäytetyön päälöydökset

7.1 Yksikön luonne

Haastatteluissa ohjaajat kuvailivat yksikköä ja sen luonnetta. Kuvioon (kuvio 2) on koottuna ohjaajien kuvailuja yksikön luonteesta, jotka muodostavat tämän päälöydöksen alaluokat. Kunkin alaluokan kohdalla on lisäksi kuvattu, minkälaisista asioista kyseinen luokka rakentuu.

Kuvio 2: Yksikön luonne

Haastatteluissa korostui ohjaajien kokemus siitä, että laitos on kodinomainen, siitä huolimatta, että kyseessä on lastensuojelun laitosmuotoinen sijaishuoltoyksikkö. Ohjaajat kertoivat, että ovat saaneet lasten olemisesta ja puheista tunteen, että lapset kokevat yksikön heidän omana kotinaan. Kodinomaisuuden kerrottiin näkyvän siinä, kun yksikössä tehdään samankaltaisia asioita kuin tavallisissa kodeissakin sekä pääsääntöisesti tunnelma yksikössä on lämminhenkinen. Haastatteluista nousi myös esiin ohjaajien kertomukset siitä, kuinka yksikössä tehdään paljon asioita yhdessä ja ohjaajat kokevat lastenkin toivovan tätä yhdessä tekemistä.

”Kodinomainen, rauhallinen ympäristö ja luodaan mahdollisimman semmoinen rento ja lämmin ympäristö.” (Haastateltava 3)

”Lapsien käytös ja oleminen on enemmän sellaista, että se yksikkö on se koti. Siellä vietetään aikaa yhdessä ja tehdään paljon yhdessä, kellään ei ole niinku koko ajan kiire pois sieltä.” (Haastateltava 5)

Haastateltavat kokivat arjen ja toimintojen toistuvien rakenteiden olevan tärkeää lasten toiminnan kannalta. Esille tuotiin struktuurien ja rutiinien tärkeys työskennellessä kehitysvammaisten kanssa, joilla voi olla suurta taipumusta menettää toimintakykynsä isojen ennalta-arvaamattomien muutosten vuoksi. Päivissä ja viikoissa kerrottiin toistuvan samat asiat kuten lepohetki, ruokailut ja saunapäivät. Lisäksi tietyissä toimissa kuten kouluun lähtemisessä ja ruokailuissa kuvailtiin olevan samanlainen rakenne lähes joka kerta. Haastattelussa nousi esiin myös ohjaajan tärkeä tarve olla joustava ja valmis muuttamaan omaa toimintaansa tilanteeseen sopivaksi.

”Meillä on se arkirytmisi aikalailla semmoinen samanlainen, joka jatkuu niinku päivästä, se tukee sitä kehitysvammaisen lapsen niin arjen sujumista, kun on se tietynlainen struktuuri siinä päivässä ja toiminnassa.” (Haastateltava 5)

”Vaaditaan sellaisia niinku selkeitä niitä rutiineja ja rytmejä, mutta myös ohjaajilta semmoista joustavuutta. Joka asiassa valmiutta siihen, että se asia voidaan tehdä monella muullakin tavalla. Me luodaan niinku niillä rutiineilla ja rytmillä ja struktuureista semmoinen turvallinen ympäristö ja reitti mennä tätä elämää eteenpäin.” (Haastateltava 3)

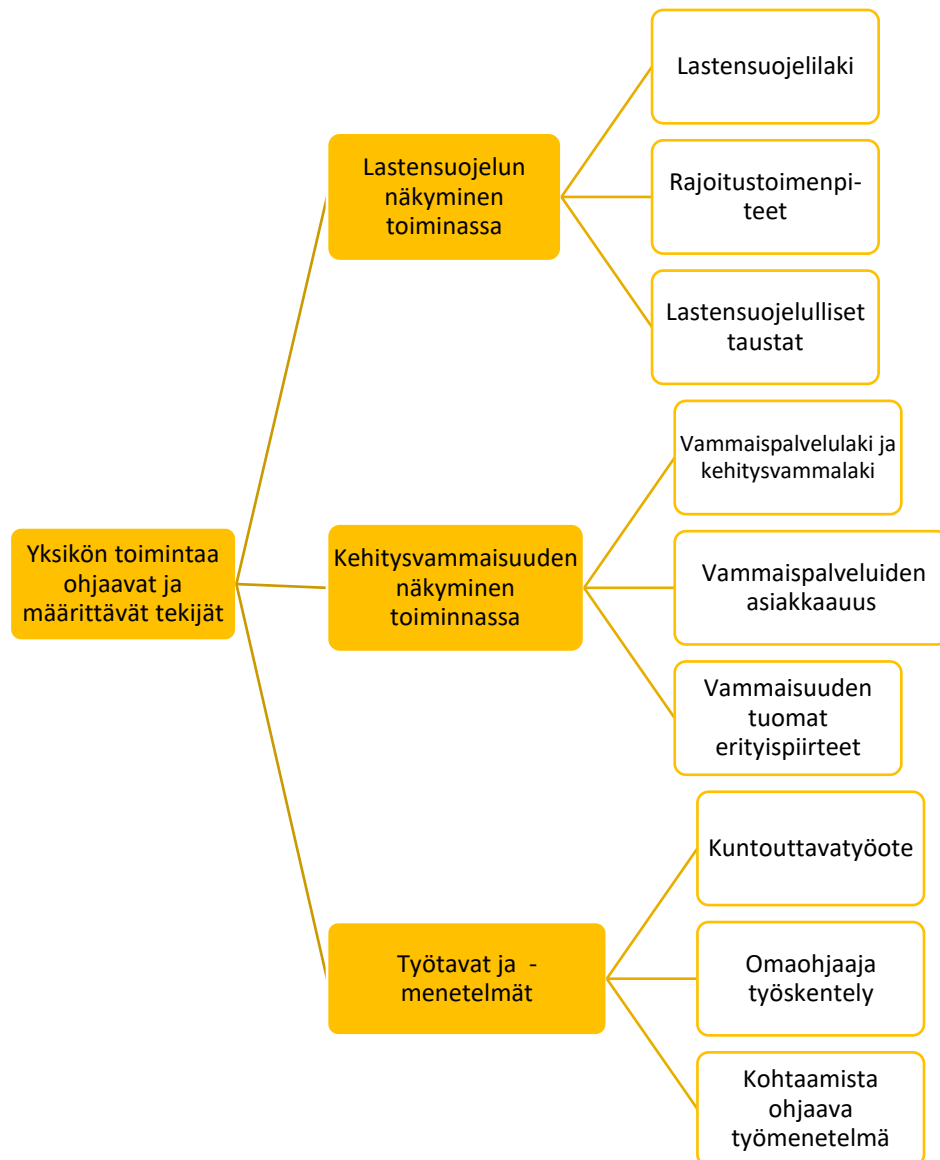
Ohjaajat kuvasivat arjen ja toiminnan olevan hoidollista ja tukevaa. Hoidollisuus tuli ohjaajien kuvailujen mukaan esiin siinä, kuinka lapset vaativat paljon tukea ja apua mm. päivittäisissä peseytymisessä ja lääkinnällisissä asioissa. Tukea monien lasten kerrottiin tarvitsevan monissa arjen askareissa niin peseytymisestä ja pukeutumisesta, sosiaalisiin tilanteisiin.

”Ollaan kuitenkin siinä niinku läsnä, mukana koko ajan ohjaamassa ja auttamassa pesuissa ja muissa.” (Haastateltava 1)

”Ihan perus hoidollista, niinku perus aamu.” (Haastateltava 2)

7.2 Yksikön toimintaa ohjaavat ja määrittävät tekijät

Haastateltavien näkemykset siitä, mitkä tekijät ohjaavat ja määrittävät yksikön toimintaa, olivat yhtäläisiä. Esille nousi muun muassa toimintaa määrittävät ja ohjaavat lait. Nämä ohjaajien näkemykset toimintaa ohjaavista ja määrittävistä tekijöistä muodostavat tämän päälöydöksen alaluokat, jotka ovat kuvattuna alla olevassa kuviossa (kuvio 3). Lisäksi kuviossa näkyy ne tekijät, joista alaluokka muodostuu.

Kuvio 3: Yksikön toimintaa ohjaavat ja määrittävät tekijät

Haastattelussa korostui lastensuojelulaki, joka määrittää yksikön toimintaa ja sen laatua. Lastensuojelulaista puhuttaessa nousi esiin myös ajatuksia siitä, palveleeko se kaikkia lapsia parhaalla mahdollisella tavalla. Lastensuojelulaki ja etenkin sen rajoitustoimenpiteet

herättivät ristiriitaisia ajatuksia ja eettistä pohdintaa. Ohjaajat kertoivat myös, että jokaisella lapsella on eri laiset taustat, joissa kaikilla lastensuojelu esiintyy eritavoin.

”Meidän pitää noudattaa lastensuojelulakia, ja sen niinku muistaa koko ajan vähän siellä takaraivossa, että meidän työ perustuu aina siihen lastensuojelulakiin.” (Haastateltava 5)

”... mutta on sitten ollut tilanteita, joissa on pakko ottaa se lapsi kiinni, kun on juossut vilkkaalle tielle. Siinä joutuu sitten ittelle perustella sitä omaa toimintaa ja miten sen olis voinu välttää” (Haastateltava 7)

”Lapset on tietysti kun ne on lastensuojelun asiakkaita ja huostaanotettuja niin heidän kauttakkin se välittyy jo monellakin tavalla.” (Haastateltava 6)

Tietämys laeista, joissa määritetään kehitysvammaisuudesta ja heidän oikeuksistaan, koettiin tärkeäksi. Useimmilla lapsilla on jo ennen sijoituksen alkamista ollut vammaispalveluiden asiakkuus, joten myös sen puolen lakiasioden tuntemusta vaaditaan, jotta muun muassa osataan hakea lapselle kaikkia etuuksia, joihin tämä on oikeutettu. Lisäksi yhteistyö vammaispalveluiden ammattilaisten kanssa koettiin tärkeäksi.

Haastateltavat vertasivat omia kokemuksiaan nykyisestä työstään ja esimerkiksi työstään kehitysvammaisten asumisyksikössä tai ei-kehitysvammaisille lapsille tarkoitetussa lastensuojelulaitoksessa. Aikaisempiin kokemuksiin verratessa, nousi esiin se, että lastensuojelussa ollaan tiiviimmin yhteydessä asiakkaan sosiaalityöntekijän kanssa, verrattuna kehitysvammaisten asumispalveluun. Haastateltavat myös pohtivat fiktiivisiä esimerkkejä, kuinka kehitysvammaisten lasten ja ei-kehitysvammaisten lasten tarpeet eroavat toisistaan.

”Elikä vammaispalvelut ja vammaislaki taas kulkee siinä mukana, koska siellä on niitä kehitysvammaisuutta, autismia ja muita diagnooseja. Tosi tärkeitä tunte niitä lakeja.” (Haastateltava 4)

”Ollaan niinku aika pienistäkin asioista sosiaalityöntekijään yhteydessä, mihin en aikaisemmin ole törmännyt.” (Haastateltava 5)

”Se että on hirveästi avuntarpeita mitä välttämättä ei vaikka 16-vuotiaalla lapsella normaalisti ole niinku normi lastensuojelussa. Moni osaa kuitenkin jo peseytyä ja osaa ilman ohjeistusta hoitaa monia asioita, mutta sitten kun meillä ne on kumminkin vieläkin myös teini-ikäiset, jotka sitä tukea tarvitsee.” (Haastateltava 2)

Haastatteluissa mainittiin myös työotteet, jotka ohjaavat toimintaa ja määrittävät millä tavoin esimerkiksi vuorovaikutustilanteissa toimitaan. Kuntouttavatyöote ja kohtaamista ohjaava työmenetelmän mukainen kohtaaminen on ohjaajien kertoman mukaan arkipäiväinen tapa toimia.

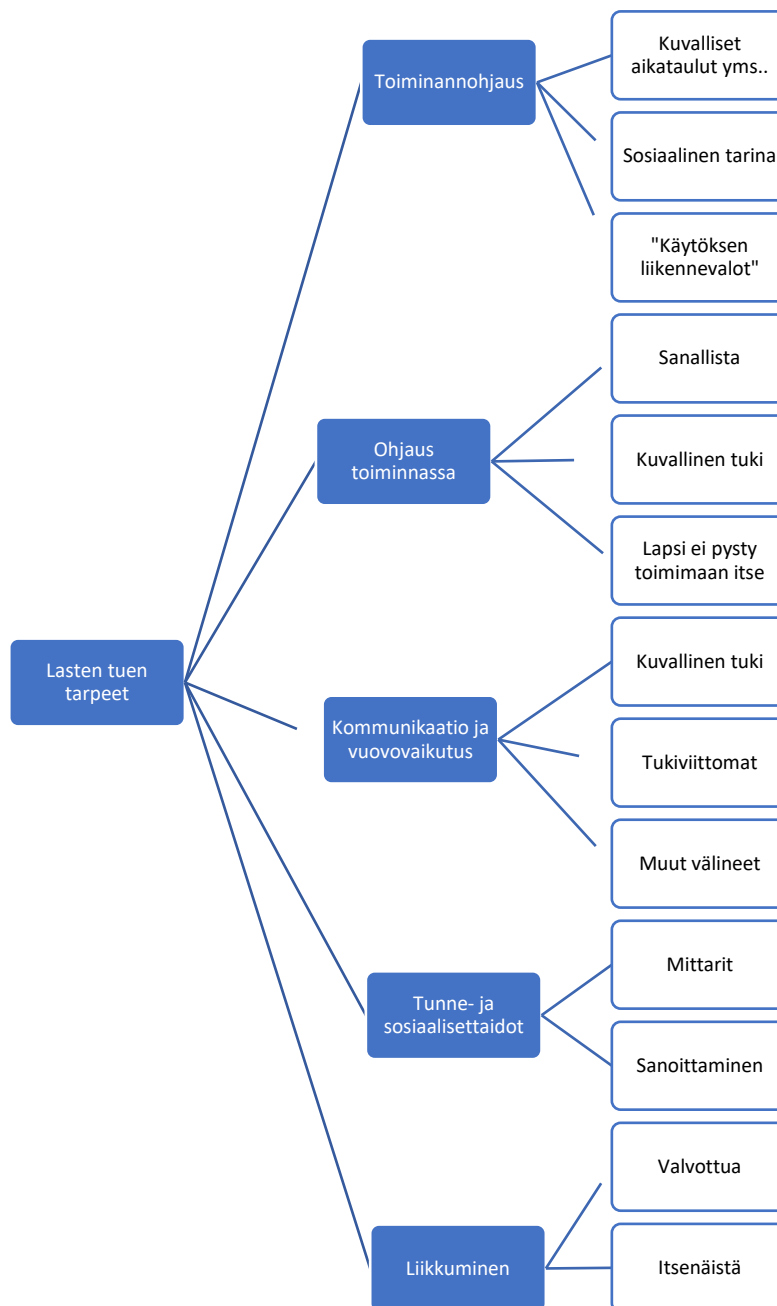
Lisäksi useammassa haastattelussa mainittiin omaohjaajana toimiminen. Omaohjaaja toiminnasta kerrottiin sen verran, että yksikössä jokaisella lapsella on omaohjaajapari, joista useimmiten toinen on korkeakoulutettu ja hoitaa kirjalliset tehtävät. Omaohjaajien kerrottiin olevan lapsen asioiden asiantuntijoita, näiden ohjaajien puoleen muut ohjaajat voisivat kääntyä ja kysyä lapsen asioista. Omaohjaaja työskentelyllä kerrottiin myös haettavan lapselle ainakin yhtä aikuista, johon tällä olisi vahva side ja lapsi pystyisi turvautumaan tähän aikuiseen. Haastattelussa mainittiin, että turvallisen ja luottamuksellisen suhteen luominen lapseen vaatii usein paljon työtä.

”Kuntouttavatyöote on tosi vahvasti läsnä, siinä lasten arjessa ja se että kohdataan sillä xxx-menetelmän ohjeistamalla tavoilla. Eli ei heti kielletä, vaan otetaan ennemmin utelias tai leikkisä asenne, kun kohdataan se lapsi vaikka se olis tehnyt jotain väärää.” (Haastateltava 5)

”Mun mielestä on tärkeätä, että lapselle on nimetty omaohjaaja työpari. Se ohjaaja on niinku vastuussa, että tietää siitä lapsesta asioita mitkä liittyy esim. terveyteen ja osaa kertoa näistä muille... Ja olishan se tärkeätä, että tää ohjaaja panostaa sen suhteen luomiseen varsinkin tän lapsen kanssa.” (Haastateltava 6)

7.3 Lasten tuen tarpeet

Ohjaajat toivat haastatteluiden aikana monessa kohtaa esiin lasten yksilölliset tuen tarpeet. Koska jokaisella lapsella on erilaisia haasteita ja diagnooseja taustalla, ovat tuen tarpeet laajoja. Seuraavaan kuvioon (kuvio 4) on koottuna lasten yleisimmät tuen tarpeet, jotka muodostavat päälöydöksen alaluokat. Tuen tarpeista kerrottaessa nousi esiin niitä välineitä, työmenetelmiä ja toimintatapoja, joita käytetään kunkin tuen tarpeen kanssa työskenneltäessä, ja nämä on tuotu myös kuviossa esille.

Kuvio 4: Lasten tuen tarpeet

Haastatteluissa nousi esiin, että jokaisella lapsella on jossain määrin tarvetta toiminnanohjaukseen. Toiminnanohjauksen tarve näkyy arjessa esimerkiksi siinä, kun lapsi ei osaa siirtyä tekemisestä toiseen ilman erillistä ohjausta. Toiminnanohjausta kerrottiin yksikössä tuettavan erilaisilla yhteisillä sekä lapsikohtaisilla kuvitetuilla päiväaikatauluilla tai esimerkiksi kuvitetulla taululla, jossa on kaikki aamutoimet. Esiin nousi myös sosiaalinen tarina, jonka avulla lapselle kerrotaan asiasta, jota ollaan menossa tekemään, mitä siellä tapahtuu tai minkälaisia tunteita tämä saattaa herättää. Toimintaa ohjaamaan nostettiin myös ”käytöksen liikennevalot”, jossa eri värien kautta lapselle ilmaistaan kuinka hyvin hän osaa toimia ja käyttäytyä.

”Kuvalliset listaukset, taulut, tarpeeni kuvilla, on ilmaistu päivän aamun kulkua, liikennevalot ja sosiaalinen tarina.” (Haastateltava 2)

Esille tuli ohjaamisen tarve toiminnassa. Ohjaus toiminnassa on konkreettista apua selviytyä jonkin asian tekemisestä, esimerkkinä ohjaajat kertoivat lasten tarvitsevan paljon apua esimerkiksi peseytymisessä tai siivoamisessa. Ohjaajat kertoivat useamman lapsen tarvitsevan kuvallista tukea sanallisen ohjaamisen lisäksi. Yleensä toiminnassa ohjaamiseen riittää sanallinen ohjaus, mutta joissain tilanteissa tämäkään ei riitä, vaan lapsi pestään tai hänen puolestaan siivotaan huone. Ohjaajat kertoivat, että jokaista lasta osallistetaan toimintaan heidän oman kehitystasonsa ja päivän vireyden mukaisesti.

”Toisia pestään ihan niinku täysin ohjaajan avustuksella ja toisille riittää suullinen ohjaus. Toisilla tääkin sitten vähän vaihtelee tietysti päivän ja viikon ja kuukauden mukaan, että kuinka paljon sitä avustusta tarvitsee.” (Haastateltava 3)

”Vastuutetaan tekemään tietenkin sen minkä pystyy, mihin ei, niin sitä ohjautusti harjoitellaan.” (Haastateltava 1)

Tunne- ja sosiaaliset taidot olivat yksi tuen tarve, minkä ohjaajat nostivat haastatteluissa esille. Sosiaalisissa taidoissa haastateltavat pohtivat lasten sosiaalisia taitoja tilanteissa, joissa kummallakin osapuolella on haasteita tämän osa-alueen kanssa. Yleisimmäksi tilanteeksi kerrottiin lasten riitatilanteiden käsittely.

Tunnetaitojen ongelmat näyttävät lapsella usein erikoisella tavalla, tilanteeseen ei niin sopivana käyttäytymisenä. Lapsi saattaa esimerkiksi olla kovin vihainen ja haluaisi olla yksin, mutta tilanteen rauhoituttua ja ohjaajan sanoittaessa tapahtunutta, saattaa lapsi osata avustettuna kertoa pelostaan tai surustaan. Apuvälineeksi tunnetaitojen kehittämiseen nostettiin erilaiset mittarit, joita lapsi ja ohjaaja opettelevat käyttämään arjessa kuvaamaan tunteita. Ohjaajat korostivat, että tunteita käsitellään usein sanoittamalla lapselle mahdollisia tuntemuksia, ja näin lapsi osaa itse paremmin tunnistaa omat tunteensa.

”Tunteiden ilmaisemisessa ja sosiaalisten taitojen, esim. riitojen ratkaisussa kuuntelemalle osapuolia ja sanoittamalla toisilleen minkä takia toinen saattoi sillä tavalla toimia.” (Haastateltava 6)

”Tunteiden hallinta nyt on aika vaikea näille. Ei pysty ottamaan mitään kun pääsee siihen tunnetilaan, niin ei pysty tekee mitään, eikä kuuntele, eikä sanallista mitään ohjausta ottamaan vastaan ennen kun rauhoittunut... Sitten lapselle annetaan vaihtoehtoja mistä se raivo olis voinut johtua ja usein siellä taustalla onkin ihan joku muu syy.” (Haastateltava 2)

Lisäksi ohjaajat kertoivat kielellisistä haasteista, eli haasteista kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa. Kielelliset haasteet näkyvät useimmiten siinä, ettei lapsi ymmärrä puhetta tai lapsen on sanallisesta ohjauksesta vaikea tarttua pääkohtiin. Tämä näyttäytyy ohjaajien kertomusten mukaan myös oman puheen tuottamisen haasteina. Haastatteluissa nousi esiin kaksi eri keinoa, joilla tuetaan lasta ymmärtämään sekä tuomaan esiin omia mielitekoja ja ajatuksia, kun ajatusten tuottaminen puheeksi ei onnistu.

Ensimmäisenä ja tärkeimpänä apuvälineenä ohjaajat mainitsivat kuvat. Puheen tuottamisen tukena käytetään konkreettisia kuvia tekemisestä tai esimerkiksi jostain ruuasta. Esimerkkinä kuvien käytöstä mainittiin ruokapöydässä olevat kuvat, joita osoittamalla lapsi osaa kertoa haluaako lisää ja mitä haluaa. Toinen esimerkki on menneestä tapahtumasta kerrottaessa. Lapsi ei osaa välttämättä tuottaa itsenäisesti kertomusta edellisestä päivästä, mutta nähdesään kuvia asioista mitä hän on tehnyt, lapsi osaa kertoa tapahtuneesta.

Toisena apukeinona on tukiviittomat. Tukiviittomia käytetään puheen tukena painottamalla lauseen päätekemisiä. Esimerkkinä eräs ohjaaja käytti ohjeistusta, jossa lasta ohjataan syömään ensin iltapala, sitten hampaiden pesu, jonka jälkeen nukkumaan. Tässä ohjeessa viitottiin syödä, pestä hampaat ja nukkumaan. Kävi myös ilmi, että tukiviittomien käyttöön tarvittaisiin ohjaajille lisäkoulutusta, jotta niitä pystyttäisiin hyödyntämään arjessa enemmän.

Haastattelussa mainittiin myös YouTube-videot, joiden avulla lapset ja ohjaajat yhdessä opettelevat viittomia. Yksi haastateltavista osasi myös kertoa, että on olemassa tableteille ohjelmia, joiden avulla ihminen pystyy ilmaisemaan itseään, mutta yksikön lapsilla ei tällaisia tois-taiseksi ole käytössä.

”Tukea tarvitaan vuorovaikutuksessa ja esimerkiksi, jos lapsi ei puhu, voi olla kuva kortteja tai tukiviittomia käytössä” (Haastateltava 7)

”Apuviittomat olisi tosi kova, kun vielä enemmän niitä osattais käyttää.” (Haastateltava 2)

”Esimerkiksi televisiosta katsotaan videoita sellaisia tuettuja tai sitten niinku viitottuja lasten lauluja... Tableteillakin olis niitä ohjelmia niitä sovelluksia millä sä pystyt kertomaan koko sun asian.” (Haastateltava 3)

Turvallisuudesta puhuttaessa ohjaajat kertoivat, ettei kaikilla lapsilla ole taitoa liikkua ulkona itsenäisesti. Haasteena koettiin, ettei liikennettä osata seurata, joten kulkeminen ilman ohjaaja on vaarallista. Riskinä nähtiin, että lapsi voi juosta autotielle. Haastatteluissa kerrottiin, että yksin liikkumista harjoitellaan.

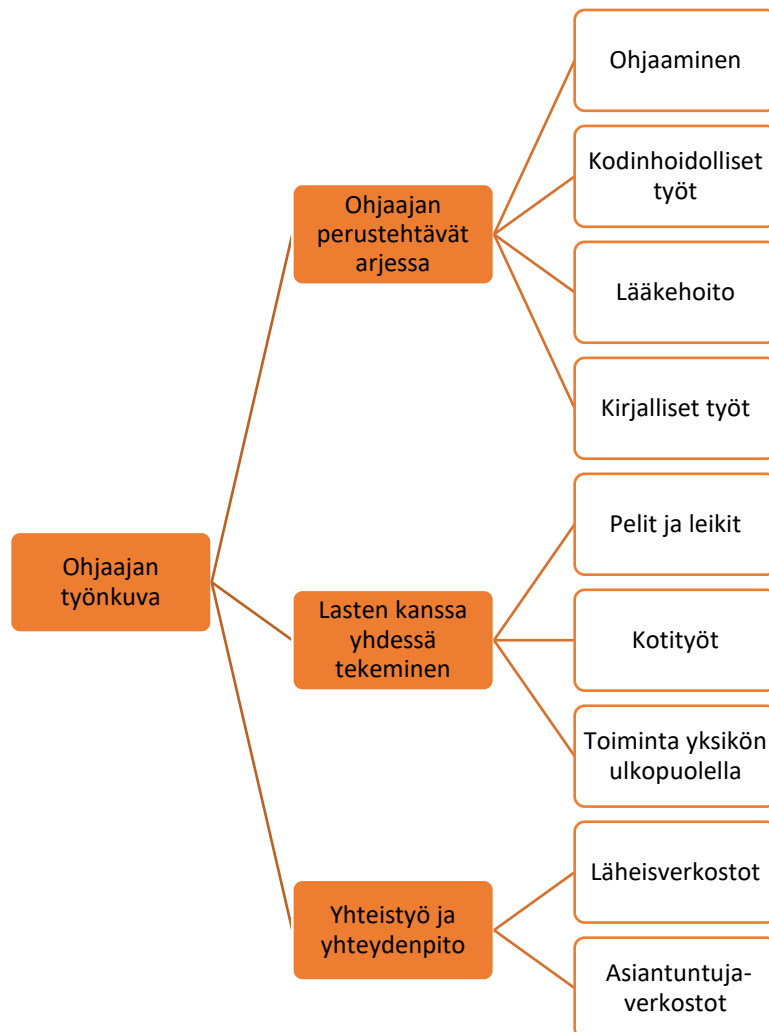
”...karkaa tuonne tielle, elikkä ihan jo nyt siellä on pakko olla aikuinen mukana.” (Haastateltava 4)

”Kaikki ei voi ulkoilla yksin, esimerkiksi koska ei ole niinku vaarantajua ja suuntavaistoa.” (Haastateltava 1)

”Varmaan tämmönen liikkumisen järjestäminen. Lapsia ei voi päästää itsenäisesti jokaisessa tilanteessa, mutta tätä joskus harjoitellaan.” (Haastateltava 6)

7.4 Ohjaajan työnkuva

Haastatteluissa kerrottiin paljon ohjaajien työnkuvasta ja siitä mitä tehtäviä tämän kaltaisessa yksikössä ohjaajalle kuuluu. Seuraavaan kuvioon (kuvio 5) on koottuna haastatteluista nostetut pääkohdat ohjaajan keskeisistä tehtävistä, jotka muodostavat päälöydöksen alaluokat. Lisäksi kuviossa on tuotu esiin se mistä tekijöistä mikäkin alaluokka koostuu.

Kuvio 5: Ohjaajan työnkuva

Ohjaajat kertoivat ohjaamisen olevan iso osa työtä. Suurin osa lapsista tarvitsee jonkinlaista ohjaamista kaikissa arjen askareissa. Ohjaajat ohjaavat peseytymisissä, kotitöissä ja esimerkiksi läksyjen teossa.

Kodinhoidollisia tehtäviä kerrottiin olevan paljon. Ohjaajien tehtävään kuuluu yksikössä tehtävät siivoukset, pyykinpesut, lasten hakeminen ja vieminen kouluun sekä esimerkiksi ruokailausten noutaminen. Arkisin kerrottiin, että yöhoitajat tekevät päivällisen valmiiksi, kun taas

lapset yhdessä illan ohjaajien kanssa kattavat pöydän ja laittavat päivällisen tarjoiltavaksi. Viikonloppuisin kaikki ohjaajat osallistuvat ruuanlaittoon.

Kirjallisia töitä kerrottiin yksikössä tehtävän päivittäin. Lapsista kirjataan jokaisen vuoron aikana mitä lapsi on tehnyt, näihin kirjauksiin osallistuvat kaikki ohjaajat. Ammattikorkeakoulutetuille kerrottiin kuuluvan muiden kirjallisten tehtävien tekeminen, kuten kuukausikoosteet, asiakassuunnitelmat ja muiden palavereiden muistiot. Kirjallisiin tehtäviin liitettiin myös erilaisten tukien hakeminen, johon osallistuvat kaikki ohjaajat.

Arjen perustehtäviin kerrottiin kuuluvan myös lääkehoito. Sairaanhoidajalla on päävastuu siitä, miten lääkehoitoa toteutetaan, ja että asianmukaiset lääkehoidon suunnitelmat ovat ajan tasalla. Lääkehoito vaatii tarkkuutta ja viralliset lääkehoidonluvat, jotta voidaan varmistaa sen parempi onnistuminen. Lisäksi lääkkeiden vaikutuksen seuranta kerrottiin olevan osa lääkehoitoa.

”Kodinomaisessa yksikössä meille kuuluu tiloista huolehtiminen pääsääntöisesti ja siisteydestä huolehtiminen. Kodinomainen yksikkö niin kaikki pyykinpestusta siivoamiseen ja ruoanlaittoon ja lasten kускаamiseen.” (Haastateltava 7)

”Lähihoitajilla nää päivänkulut. Sosionomeilla siellä on sitten päivänkulut ja kuukausikoosteet ja asiakassuunnitelma, kaikki muut kirjalliset työt sosionomeilla melkein.” (Haastateltava 2)

”No meille kuuluu niinku lääkehoito, lääkehoitoon liittyvät tehtävät kuluu, tilataan lääkkeitä, haetaan lääkkeitä, jaetaan lääkkeitä, annetaan lääkkeitä, uusitaan reseptejä, arvioidaan lääkkeen vaikutusta ja tarpeellisuutta.” (Haastateltava 3)

Kaikissa haastatteluissa oli samaa se, miten ohjaajat kuvasivat yhdessä tekemistä. Yhdessä tekemisen kuvattiin olevan iso osa yksikön arkea ja koettiin tärkeäksi tekijäksi lasten hyvinvoinnin kannalta. Ohjaajien omien kokemuksien mukaan, myös lapset pitivät siitä, että yhdessä tehdään paljon erilaisia asioita, joihin lukeutuu erilaiset aktiviteetit kuten leikit pelit ja kotityöt. Etenkin viikonloppuisin ja loma-aikoina ohjaajat pyrkivät lasten toiveiden mukaisesti järjestämään paljon erilaista toimintaa yksikön ulkopuolella. Yksi haastateltavista nosti yhdessä tekemisen ja liikkuvuuden heidän yksikkönsä vahvuudeksi. Erilaisiksi aktiviteeteiksi luettiin mm. leikkipuistot, metsäretket, toisissa yksiköissä vierailemiset, kulttuurikohteet, uimalat ja uimarannat sekä huvipuistot.

”Vietetään aikaa lasten kanssa hoidetaan heidän kanssanne kotihommat.”
(Haastateltava 5)

”Elikkä ehkä se yhteisöllisyys tulee siinä sitten, että mennään niinku porukalla. Mennään vaikka leikkipuistoihin, jos kesästä puhutaan niin saatetaan lähteä huvipuistoon, käydään vaikka jossain kotieläinpuistossa tai lähdetään satamaan kävelemään ja käydään jäätelöllä, ja sitten voisi olla vaikka että mennään viettämään mökkiviikkoja ja viikonloppuja ja muuten vaan ollaan luonnossa.” (Haastateltava 4)

”Sitten tää on niinku siinä mielessä niinku palkitsevaa, jos ajattelee, mä tykkään, että on noiden lasten kanssa on tekemistä ja ne tykkää tehdä ja olla sun kanssa. Yhdessä tekeminen on ehkä niinku meidän paikan vahvuus.” (Haastateltava 6)

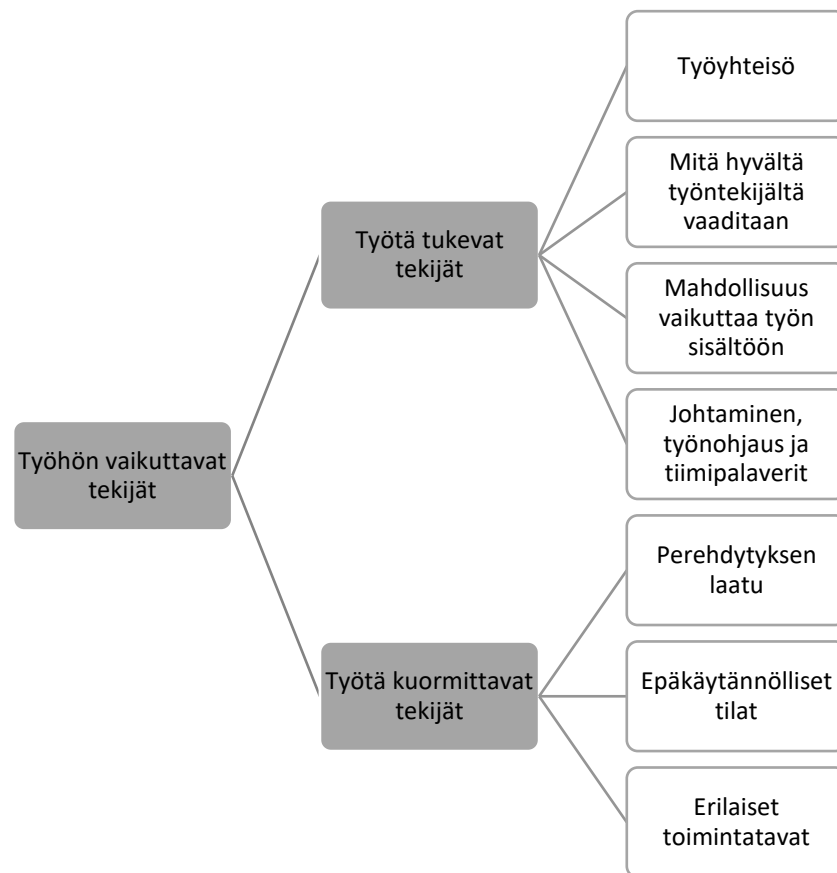
Lapsilla on paljon eri tahoja mukana heidän elämässään. Haastatteluissa kerrottiin, että ohjaajan on tultava hyvin toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja osattava toimia ja kommunikoida eri ammattilaisten kanssa. Yhteistyötä tehdään paljon lapsen oman sosiaalityöntekijän, koulun, terveydenhuollon ammattilaisten, terapeuttien ja esimerkiksi kehitysvammapolin kanssa. Useampi haastateltava mainitsi, että moniammatillinen yhteistyö on tärkeää, jotta nämä lapset saavat kaiken tarvitsemansa avun ja tuen. Haastatteluissa mainittiin myös lapsen läheisten kanssa tehtävä yhteistyö. Kerrottiin, että kohdennettua perhetyötä yksikössä ei tehdä, mutta huoltajien ja muiden lapsen läheisten kanssa ollaan aktiivisesti yhteydessä ja yhteistyö sujuu.

”Vaaditaan tosi vahvaa yhteistyötä terapeuttien, koulun ja muiden tahojen kanssa.” (Haastateltava 3)

” Sitten on tietysti näitä ollaan verkostoihin ollaan yhteydessä. Elikkä vanhempiin tai huoltajiin ollaan yhteydessä ja sosiaalityöntekijät ja sitten on terveydenhuoltopuoli on kanssa sitten ja vielä koulu... Yhteydenpidoilla me voidaan varmistaa, että kaikki tahot on tietosia lapsen tilanteesta ja voidaan yhdessä mieltä tuleeko meidän toimia jotenkin eritavalla sen lapsen kanssa.” (Haastateltava 7)

7.5 Työhön vaikuttavat tekijät

Viimeinen päälöydös sisältää ohjaajien näkemyksiä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat työhön ja sen myötä työhyvinvointiin ja työssä selviytymiseen. Esiin nousi työtä tukevia ja kuormittavia tekijöitä, jotka ovat päälöydöksen alaluokat. Lisäksi ohjaajat pohtivat mitkä ovat sellaisia tekijöitä ja piirteitä, joita vaaditaan tämän kaltaisessa yksikössä toimivalta henkilöltä. Seuraavassa kuviossa (kuvio 6) on esiteltyä tämän päälöydöksen alaluokat, sekä mistä nämä alaluokat koostuvat.

Kuvio 6: Työhön vaikuttavat tekijät

Jokainen haastateltava nosti yksikön tämänhetkiseksi vahvuudeksi työyhteisön, sitä kuvailtiin ammattitaitoiseksi. Kerrottiin, että työyhteisössä on hyvä ja avoin ilmapiiri ja siellä uskaltaa sanoa omia mielipiteitään. Hyväksi koettiin myös samanlainen ajatusmaailma siitä, minkälaista elämää lapsille halutaan tarjota. Haastateltavat kertoivat, että hyvältä työyhteisön jäseneltä vaaditaan kunnioitusta ja halua tehdä yhdessä työtä.

Haastatteluissa ohjaajat pohtivat minkälaisia piirteitä ja asioita he kokevat, että työntekijältä vaaditaan, jotta tämä selviytyisi parhaalla mahdollisella tavalla tämän kaltaisesta työstä. Vaadittavista piirteistä mainittiin: läsnä oleva, aitous, ennakkoluulottomuus, kokemus

kehitysvammaisista ja neuropsykiatrisesti oireilevista, lastensuojeluosaaminen sekä herkkyys ja empatia.

Lisäksi työssä jaksamista tukevaksi tekijäksi koettiin mahdollisuus vaikuttaa työn sisältöön. Ohjaajat kertoivat pitävänsä työskentelystä, koska saavat ja pystyvät suunnittelemaan erilaisia aktiviteetteja ja lasten innostus yhdessä tekemiseen mahdollistaa tämän.

Esille nousi myös hyvä johtaminen, säännölliset työohjaukset ja tiimipalaverit. Työohjauksen ja tiimipalaverien koettiin auttavan purkamaan ajatuksia työstä. Tiimipalaverin tärkeyttä työn laadun ja toiminnan kehittämisen kannalta koettiin välttämättömäksi. Yksi haastateltava korosti myös työvälineiden ja niiden aktiivisen käytön auttavan arjessa selviytymistä.

”Meidän vakituisesta työporukasta niin on semmoisia, että halutaan niin kun lapsille hyvä elämä ja antaa heille paljon erilaisia kokemuksia ja niin tuetaan heidän omia tarpeitaan huomioiden niitä arjessa, ja niinku halutaan kasvattaa ja että he kehittyvät meillä.” (Haastateltava 3)

”Työkaverit. Työryhmästä saa paljon erilaisia neuvoja ja vinkkejä, ja meillä se on ihan luontaista jakaa ja kysyä.” (Haastateltava 1)

”... kokenut työyhteisö omalla kentällään... Pienen yksittäisen yksikön hyvä puoli, kun työntekijä saa vaikuttaa työn sisältöön tiettyjen raamien sisällä.” (Haastateltava 6)

”Jotkut on kysynyt, että onko ne kuinka pahasti kehitysvammaisia tai muuta. Elikkä se myös vaatii sellaista että sä et ehkä myös pelkää kehitysvammaisia, koska sekin varmaan monelle voi olla sellanen paikka, että kun ei tiedä eikä tunne, niin saattaa jopa niinku pelätä ja ihan syyttä suotta.” (Haastateltava 4)

”Sitten tietenkin kaikki säännölliset työohjaukset ja palaverit, tällaiset niin ainahan ne niinku auttaa siinä työssä jaksamisessa pääsee niinku asiasta keskustelemaan ja niille järjestetään aikaa.” (Haastateltava 5)

Suurimmaksi haasteeksi ohjaajat kokivat tällä hetkellä sen, ettei nykyiset tilat palvele lasten tarpeita eikä mahdollista erilaisia toimintoja parhaalla tavalla. Toisena haasteena mainittiin sijaisten saaminen ja heidän perehdyttämisenä. Perehdyttämiseen kaivattaisiin selkeämpää pakettia ja enemmän aikaa, jotta uusi ohjaaja oppisi tuntemaan lapset ja muut ohjaajat, ennen kuin on osa työvuoron vahvuutta. Yhdessä haastattelussa nousi esille haasteena ja kehitettävänä asiana myös ohjaajien tasavertainen tapa ottaa hoitoonsa asioita ja varmistaa, että lapset osaavat toimia.

”Haluaisi jotenkin tarjota niinku kattavan perehdytyksen, joka aika pitkäkin perehdytyksen silleen, että he oppisivat niinku aina uudet työntekijät tuntemaan niitä lapsia paremmin ennen kuin he on resurssia. Se on ehkä sellainen niinku parantaisi sitä omassa työssä jaksamista.” (Haastateltava 5)

”Tilat ei palvele tällä hetkellä parhaalla mahdollisella tavalla. Ei piha eikä yhteiset tilat.” (Haastateltava 6)

”Ehkä osalla ohjaajista helpommin tulee sellainen, että ei työnnetä sinne mukaan tai että oletetaan että itsenäisesti joku niinku teinipoika pesee jo itsensä, vaikka sen kehitystaso voi olla jossain ihan muualla.” (Haastateltava 3)

8 Johtopäätökset

Ohjaajat kuvasivat haastatteluissa sitä, minkälainen yksikkö on. Ohjaajille on syntynyt lasten puheista ja olemuksesta tunne, että lapset tykkäävät olla yksikössä ja useampi lapsi kutsuu paikkaa omaksi kodikseen. Useampi ohjaaja nostikin tärkeäksi työtehtäväksi luoda laitokseen kodinomaisuutta ja lämmintä henkeä. Kodin tavalliset askareet kuten ruoanlaitto, siivoukset ja pyykinpesu ovat asioita, joita jokaisessa kodissa tehdään, näiden kerrottiin olevan niin ohjaajien kuin lastenkin vastuulla. Kokemus oli, että arkisten asioiden tekeminen on tärkeä osa yhdessä tekemistä, olemista ja kodinomaisuuden luomista. Myös Laakso (2009, 136) on todennut, että lastenkotityö on lapsista huolehtimista, arjen pyörittämistä, lasten asioiden hoitamista ja lasten kanssa oleilua. Ohjaajat kertoivat haastatteluissa, kuinka he erilaisten aktiiviteettien kautta pyrkivät mahdollistamaan lapsille paljon erilaisia kokemuksia ja ”normaalin” elämän tuntua. Ohjaajat kokivat yksikön vahvuudeksi sen, kun lapset haluavat tehdä heidän kanssaan erilaisia asioita, ja heillä on mahdollisuus toteuttaa lapsille tämä. Kokemus kodinomaisuudesta ja viihtyvyydestä on yksilöllistä, joten sitä ei voida yleistää tai yksilöidä tiettyihin paikkoihin.

Struktuureja ja rutiineja käsiteltiin jokaisessa haastattelussa. Niiden nähtiin olevan tärkeä osa lapsen arkea sekä toiminnanohjauksen tukemisessa. Rutiineja ylläpidetään tietyillä päivä- ja viikonloppupäivillä, joita kerrottiin löytyvän niin arjesta kuin viikonlopuistakin. Arkena päiviä rytmittää koulu, ruoka-ajat, lepoaika ja esimerkiksi tietyt sauna- ja siivouspäivät. Ohjaajat kertoivat, että myös viikonloppuisin yritetään pitää kiinni rakenteista, kuten ruoka-ajoista, lepoaikaista sekä herkku- ja saunapäivistä. Myös Laakso (2009, 117–118) kuvaa, ei-kehitysvammaisille lapsille kohdennetun sijaishuoltoyksikön arjen olevan rytmitettyä. Samat perusasiat kuten koulun lähtö, yhteiset ruokailut, harrastukset ja iltatoimet toistuvat päivittäin ja luovat samankaltaisuutta ja rytmiä päiviin. Haastatteluissa korostui huomio siitä, että erityisesti kehitysvammaisille lapsille struktuurit ja rutiinit ovat tärkeitä toiminnanohjauksen vuoksi. Apuvälineenä yksikössä on käytössä päiväjärjestykset, joista lapsi pystyy seuraamaan päivän ja viikon

kulkua ja näin ennakoimaan ja valmistautua tulevaan. On siis kyseessä kehitysvammainen tai ei-kehitysvammainen lapsi, sijaishuoltoyksiköissä on useimmiten selkeät rytmit, jotka tukevat lapsen toiminnanohjausta. Kuten Ikonen (1998) ja Kerola ym. (2009) korostavat selkeiden rakenteiden ja järjestysten auttavan lasta ymmärtämään erilaisia asioita ja tilanteita. Struktuuria luovat tekijät, kuten säännöllisyys, toistettavuus, tuttuus sekä ennakoitavuus, luovat turvallisuuden tunnetta, ja näiden on tutkittu olevan merkityksellisiä esimerkiksi autistisen lapsen kohdalla. (Laakso, Helavirta, Seppälä, Lapin & Krohns 2019, 38.)

Lastensuojelussa kehitysvammaisten kanssa työskenneltäessä törmätään eettiseen pohdintaan, jossa tarkastellaan rajoitustoimintojen sopivuutta lapsen kehitykseen nähden. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) sekä lastensuojelulaki (417/2007) sisältävät erilaisia rajoitustoimenpiteitä sekä ne määrittävät eri tavoin rajoitustoimintojen käytön edellytyksiä. Yksikön toimintaa ohjaa ja määrittää lastensuojelulaki. Sinko ym. (2016, 22–23) Rajapainoilla -tutkimuksessa on todettu, ettei ole mahdollista järjestää toimintaa, joka toimisi sekä lastensuojelun, että vammaispalveluiden luvilla. Tämän opinnäytetyön haastattelussa kerrottiin monilla lapsilla olleen vammaispalveluiden asiakkuus jo ennen yksikköön saapumista. Tällöin vammaispalvelulaki ja sen kautta saatavat tuet ja etuudet kulkevat lastensuojelun rinnalla täydentämässä lapsen saamaa tukea, ja esimerkiksi rajoitustoimenpiteet tulevat lastensuojelulaista. Yhdessä haastattelussa ohjaaja pohti tilannetta ja sitä, miten sen olisi voinut välttää, kun lapsi yllättäen vaaransi oman henkensä liikenteessä. Kyseessä on kehitysvammaiset lapset, joiden oma älyllinen taso ei aina käsitä vaaroja, ja sitä mikä on omalle terveydelle hyväksi. Lastensuojelulaki ja laki erityishuollosta eroavat toisistaan ja erityishuollossa on kehitysvammaisten kanssa toimimiseen sovellettuja erilaisia rajoitustoimenpiteitä, kuten valvottu liikkuminen, joka olisi saattanut yllä mainitussa tilanteessa estää vaaratilanteen syntymisen. Erityishuoltoon kuuluvan henkilön liikkumista voidaan järjestää valvottusti, jos tämä muutoin vaarantaisi oman terveytensä tai turvallisuutensa taikka muiden henkilöiden terveyden tai turvallisuuden (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977).

Haastattelussa kerrottiin, kuinka lasten kanssa yhdessä harjoitellaan ja opetellaan uutta sekä mainittiin, että lapselle tulee antaa vastuuta hänen omista asioistaan. Laakso (2019) haastatteli tutkimuksessaan lastensuojeluun sijoitettuja lapsia, kohderyhmässä oli myös muutama kehitysvammainen lapsi. Yksi näistä kehitysvammaisista lapsista kertoi, että nykyisessä sijaishuoltopaikassa hänellä on turvallista ja hyvä olla, koska häntä ei kohdella kuin pientä vauvaa. (Laakso 2019, 36–37.) Vaikka lapsi on kehitysvammainen, on tärkeää kohdata hänet omana yksilönään ikätasoisella tavalla, eikä kiinnittää huomiota liikaa siihen, että hän on kehitysvammainen. Ohjaajille tehtyjen haastatteluiden perusteella lapset kohdataan yksilöinä, lapselle soveltuvalla tavalla. Luotettavampi tulos siitä, miten lapsia kohdataan, saataisiin lapsille tehtävällä haastattelulla. Tämän tutkimuksen haastattelussa ei syvemmin pohdittu lasten osallisuutta, mutta eräs ohjaaja nosti esiin yksikössä viikoittain järjestettävän lastenkokouksen, jossa lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa arjen asioihin. Kokouksessa jutellaan yhteisistä

asioista ja lapset pääsevät kertomaan muun muassa omia ruokatoiveitaan ja ideoita siitä mitä haluaisivat tehdä. Olli (2014) toteaa, että puhuttaessa lapsen osallisuudesta, ei aina ole olennaisinta isoihin päätöksiin osallistuminen, vaan keskiössä tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa oman arjen pieniin sisältöihin. Kehitysvammaisten lasten kohdalla osallisuutta voidaan esimerkiksi mitata siinä, tuetaanko lasta itsenäiseen toimintaan tai rohkaistaanko lasta ikäkauden mukaiseen toimintaan esimerkiksi sosiaalisissa kontakteissa. (Laakso ym. 2018, 34.) Yksikössä järjestettävä lastenkokous tukee täysin Ollin ajatusta kehitysvammaisen lapsen osallisuuden huomioimisesta. Lisäksi haastatteluissa ohjaajat mainitsivat vastuuttamisen ja kuntouttavan työtteen, jotka ovat askel kohti lapsen omatoimisuutta ja osallisuutta.

Ohjaajille tehdyissä haastatteluissa esiin noussut kuntouttava työote kerrottiin olevan läsnä joka päivä. Kuntouttavassa työtöteessä pyritään vahvistamaan asiakkaan omia voimavaroja, eikä tehdä hänen puolestaan asioita. Kuntouttavalla työtöteellä pyritään edistämään ja ylläpitämään asiakkaan omaa toimintakykyä. (Tuukkanen 2013, 19.) Haastateltavat kuitenkin kertoivat myös tilanteista, joissa kuntouttavaa työtöteä ei pysty aina käyttämään, esimerkiksi lapsen sen hetkinen vireystila saattaa estää tai vaikeuttaa hänen omatoimista pukeutumistaan. Laakso (2009) tutki väitöskirjassaan kahden eri lastensuojeluyksikön toimintaa, tutkimukseen osallistuneet ohjaajat kertoivat, ettei työskenneltäessä yleensä puhuttu tai ajateltu työmenetelmien käyttöä. Lukuisista menetelmäkoulutuksista huolimatta, menetelmien käyttö koettiin ongelmalliseksi sekä vaikeaksi soveltaa osaksi lastenkodin jokapäiväistä arkea. (Laakso 2009, 166–170.) Työmenetelmien ja työvälineiden käytössä on huomattavaa eroa eri yksiköiden välillä. Haastatteluissa kerrottiin kuntouttavan työtöteen lisäksi kohtaamista ohjaavasta menetelmästä sekä lukuisista työvälineistä, joilla lasten yksilöllistä tuen tarvetta huomioidaan. Näiden käyttöä kuvailtiin normaaliksi osaksi yksikön arkea.

Laakson (2019, 11) tekemässä tutkimuksessa kerrottiin, että jokainen lapsi ja nuori toivoo tulevaisuutensa nähdänsä ja kuulla. Samanlainen näkökulma nousi esiin myös tämän opinnäytetyön haastatteluissa. Haastatteluissa mainittiin lasten hakeutuvan ohjaajien seuraan ja hakevan huomiota eri tavoin. Ohjaajat kokivat tärkeäksi tavaksi kohdata ja kuunnella lapsia, sen kun heidän kanssaan on ja viettää aikaa, ilman tavoitteita syvällisempiin keskusteluihin. Näin lapset saavat aikuisen aikaa ja kokevat, että heistä välitetään, kun heidän kanssaan ollaan ja tehdään erilaisia asioita. Haastatteluissa nousi esiin myös lastensuojelutyössä monesti esille tuotu omaohjaajana toimiminen. Omaohjaajatyö on suunnitelmallista hoito- ja kasvatustyötä, joka pohjautuu lapselle tehtyihin suunnitelmiin. Omaohjaajan tulee olla se, joka tietää lapsen historiasta ja nykytilanteesta parhaiten sekä jakaa tätä tietoa koko työryhmälle. Omaohjaajatyön ensisijainen tavoite on luoda lapsen turvallinen ja korjaava kiintymyssuhde, jonka edellytyksenä on välitön vuorovaikutus. Aidon ja turvallisen kohtaamisen kautta on mahdollista saada lapsessa aikaan myönteisiä muutoksia. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 26.) Myös yksikössä omaohjaaja työskentelyä kuvailtiin samalla tavalla. Ohjaajat kertoivat yksikön kullakin lapsella olevan omaohjaaja pari, joka huolehtii lapsen virallisista asioista, kuten

koosteiden lähettamisestä ja asiakassuunnitelmapalavereihin osallistumisesta. Omaohjaajana työskentelyä kuvattiin myös, niin että omaohjaaja pyrkii luomaan lapsen kanssa luottamuksellisen suhteen, jolloin lapsi voi saada tästä turvallisen aikuisen itselleen.

Vuorovaikutus ja kommunikointi kuuluvat ihmisoikeuksiin, kaikilla on oikeus tulla ymmärretyksi sekä ilmaista itseään (Kehitysvammaliitto 2023). Kommunikaatio ja vuorovaikutus sekä niiden haasteet ja keinot nousivat esiin haastatteluissa. Vuorovaikutus on iso osa jokaisen päivää. Ohjaajat kertoivat, että kaikilla ei ole samanlaisia valmiuksia osallistua vuorovaikutustilanteisiin ja ettei kommunikointi pelkällä puheella kaikkien kanssa aina onnistu. Kommunikaation ja puheenymmärryksen vaikeuksista annettiin esimerkki tilanteesta, jossa lapsi tarvitsee puheen lisäksi esimerkiksi kuvia tai piirroksia tukemaan vaikean asian hahmottamista ja tilanteen kulkua. Kuten Laakso ym. (2018, 38) korostaa, että puhetta tukevilla välineillä on keskeinen asema kehitysvammaisen lapsen kanssa käytävässä vuorovaikutuksessa. Hän on myös todennut, ettei tukivälineiden käyttäminen ole helppoa sellaisille henkilöille, jotka eivät ole tottuneet niitä normaalisti käyttämään. Haastattelvat kertoivat, että tukiviittomia ja kuvia käytetään päivittäin, mutta toisinaan kommunikaatiota kerrottiin tuettavan esimerkiksi piirtämisen tai esineiden avulla. Ohjaajat nostivat kuitenkin esiin myös vaikeuden osallistaa osaa lapsista esimerkiksi heitä koskevissa palavereissa, kommunikaation ja ymmärtämisen haasteiden vuoksi. Tukivälineistä huolimatta on mahdollista, että osa kehitysvammaisista ei tule ymmärretyksi täysin. Haastatteluissa käsiteltiin myös muita tuen tarpeita, joita lapsilla on. Ohjaajat kokivat työyhteisössä olevan paljon tietoa ja taitoa erilaisten työvälineiden käyttöön, mutta toivat myös esiin tarpeen saada ohjeistusta uusiin. Ohjaajat kertoivat, että usealla lapsella käy esimerkiksi toiminta- tai puheterapeutteja, jotka kehittävät yhdessä lapsen kanssa erilaisia menetelmiä eri tuen tarpeisiin. Haastatteluissa kävi ilmi, että terapeuttien kanssa tehtävää yhteistyötä kaivattaisiin enemmän, jotta ohjaajat osaisivat varmasti käyttää kunkin lapsen kanssa hänelle kohdennettuja tukikeinoja oikein, eikä ainoastaan yleisesti käytössä olevia menetelmiä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että työvälineitä erilaisiin tuen tarpeisiin on paljon, joten niiden käyttämiseen ja käyttöönottoon tarvitaan oikeanlaista perehdytystä.

Ohjaajan roolia ja työnkuvaa käsiteltäessä pohdittiin lähihoitajien ja ammattikorkeakoulutettujen paikkaa työyhteisössä. Työtehtävien kuvailtiin pääsääntöisesti olevan samoja. Eroavaisuutena oli se, että lähihoitajat ja sairaanhoitaja huolehtivat suurimman osan lääkehoitoon liittyvistä asioista ja sairaanhoitajalle ja sosionomeille kuuluu iso osa lapsiin liittyvästä raportoinnista eritahojen välillä. Laissa, sosiaalihuollon ammattihenkilöstö (817/2015) 3 §:ssä, on määritelty sosiaalihuollon ammattihenkilöt ja kuinka heitä on oltava lastensuojelulaitoksessa lasten hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä. Henkilöstön rakenteessa otetaan huomioon yksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne. Henkilöstön puute tai osamattomuus ei saa vaarantaa tai alentaa lapsen ihmisarvoa. (Lastensuojelulaki 417/2007, luku 10 60 §.) Haastatteluissa ohjaajat kertoivat, että työryhmästä löytyy paljon erilaista

osaamista ja kokemusta niin kehitysvammaisten kanssa työskentelystä, kuin lastensuojelusta. Ohjaajat kertoivat, että yksikössä tarvitaan sekä korkeakoulutettuja että lähihoitajia. Koettiin, ettei lähihoitajien tai korkeakoulutettujen koulutus yksinään antanut parhaita mahdollisia valmiuksia työskennellä tällä kentällä, vaan laadukkaaseen toimintaa vaaditaan erilaista osaamista ja kokemusta. Henkilöstön mitoituksessa on otettu huomioon yksikön erityistarpeet sekä haastatteluista saa kuvan, että yksikössä arvostetaan eri ammattitaustaisia henkilöitä.

Vammaispalveluiden ja lastensuojelun yhdistämisestä on erinäisiä kokemuksia, toisinaan on koettu toisen näistä palveluista jäävän toisen varjoon (Sinko ym. 2016, 24–25). Haastatteluissa ohjaajat kertoivat yhteistyön lasten eri tahojen kanssa toimivan pääsääntöisesti hyvin. Ohjaajat kertoivat yhteistyön ja tietoisuuden vammaispalveluiden kanssa kehittyneen vuosien saatossa ja tällä hetkellä yhteistyötä tehdään aktiivisesti ja työntekijät ovat itsekin tietoisempia siitä minkälaisia palveluita lapsille vammaispalveluiden puolelta kuuluu. Tämän perusteella voidaan todeta, että kehitysvammaisille lapsille suunnattu lastensuojeluyksikkö tukee lapsen oikeutta lastensuojeluun sekä vammaispalveluiden tukeen ja osaamiseen. Moniammatillisesta yhteistyöstä puhuttaessa korostui haastatteluissa hyvä ja tärkeä yhteistyö koulun kanssa. Lähtökohtaisesti koulun ja lastensuojelulaitoksen välinen yhteistyö ei poikkeakaan kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä, siinä on kuitenkin tekijöitä, joita pitää ottaa erityisesti huomioon (Lämsä 2009, 203). Yksi haastateltavista toi esille, että lähes kaikki lapsista käyvät samaa erityiskoulua. Yhteistyötä koulun kanssa kuvailtiin tiiviiksi ja tärkeäksi. Lasten kerrottiin viihtyvän koulussa ja koulun käynnissä ei ollut koettu suurempia haasteita yhdenkään lapsen kohdalla.

Issakaisen (2014) tekemässä tutkimuksessa nousi esiin työhyvinvointia parantavana tekijänä mahdollisuus vaikuttaa oman työn sisältöön sekä tärkeys saada apua ja tukea työn haasteisiin työyhteisöltä. Issakaisen tekemän tutkimuksen tulokset tukevat tässä opinnäytetyössä esiin tulleita seikkoja hyvästä työyhteisöstä. Haastatteluissa työyhteisöä kuvailtiin ammattitaitoiseksi ja että, työyhteisössä on avoin kommunikaation ilmapiiri sekä työntekijöillä on samanlaiset käsitykset minkälaista elämää haluavat lapsille tarjota. Haastatteluissa nostettiin positiivisena tekijänä esiin myös mahdollisuus vaikuttaa työn sisältöön sekä hyvä johtaminen ja säännölliset tiimipalaverit ja työnohjaus. Ohjaajat kertoivat haastatteluissa myös sellaisia piirteitä ja asioita, joita arvostavat ohjaajassa. Läsnäolo ja ennakkoluulottomuus korostuivat erityisesti, kun haastateltavat kuvasivat lapsen ja aikuisen välisiä kohtaamisia, sillä lasten kerrottiin olevan herkkiä ja taitavia lukemaan ohjaajan mielialaa ja sitä mitä ohjaaja mahtaa lapsesta itsestään ajatella.

Haasteet ja kehittämisen kohteet ovat varmasti erilaisia riippuen paikasta, joten haasteita käsiteltäessä niitä ei voi yleistää. Esiintuodut haasteet ja kehityksenkohteet kuitenkin antavat osviittaa sille, minkälaisia asioita ohjaajat arvostavat ja kokisivat niihin saatavan muutoksen työtä parantavina seikkoina. Haastatteluissa nousi esiin nykyisten tilojen epäkäytännöllisyys.

Pienten yhteisten tilojen ja epäkäytännöllisen pihan koetaan tuovan haasteita lapsille järjestettävässä toiminnassa ja esimerkiksi ruokailutilanteiden rauhoittaminen ahtaisiin tiloihin koettiin haasteena. Tämän kuitenkin kerrottiin olevan väliaikaista ja yksikkö odottaa uusiin tiloihin pääsemistä ja sen kautta toivotaan tilojen rauhoittamisen ja omassa pihassa tekemisen helpottuvan. Kehitettävänä asiana nousi esiin kunnan perehdyttäminen. Perehdyttämiselle toivottiin enemmän aikaa, jolloin uudella ohjaajalla olisi parempi valmius olla työvuoron vahvuudessa ja kohdata lapsia sekä päivissä vastaan tulevia erilaisia haasteita. Perehdytys koetaan tärkeänä myös siksi, että lapset oppivat tuntemaan ohjaajan paremmin ja näin pystyvät toimimaan hänen kanssaan. Hyvä perehdyttäminen tukee uuden työntekijän sitoutumista työhön. Perehdytykseen on hyvä olla selkeä suunnitelma, se varmistaa perehdytyksen tasalaatuisuutta, tehokkuutta, tarkkuutta ja antaa tavoitteet sekä antaa uusille työntekijöille samanlaiset mahdollisuudet onnistua työssään. (Eklund 2018, 31.)

Opinnäytetyöllä saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymykseen ”Minkälaista on toiminta kehitysvammaisille lapsille kohdennetussa sijaishuoltoyksikössä? saatiin vastaukseksi: Arki yksikössä on kodinomaista, tunnelman luomiseen vaikuttaa ”normaalit” kodinaskareet, joita aikuiset ja lapset yhdessä tekevät. Päivät ja viikot ovat selkeästi strukturoituja, mikä tukee kehitysvammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten toimintaa. Arjen toiminta on monilta osin ohjattua ja toiminnan ohjaamiseen ja vuorovaikutuksen luomiseen käytetään erilaisia tukikeinoja. Päivät sisältävät paljon yhdessä tekemistä, lasten toiveiden mukaan. Lisäksi ohjaajan näkökulmasta katsottuna arki sisältää paljon yhteistyötä eri tahojen kanssa sekä muun muassa kirjallisia ja lääkitykseen liittyviä työtehtäviä.

Tutkimuskysymykseen ”Minkälaisia erityispiirteitä on kehitysvammaisille lapsille kohdennetussa sijaishuoltoyksikössä?” saatiin vastaukseksi: Arki kehitysvammaisille tarkoitetussa lastensuojelun sijaishuoltoyksikössä on monin tavoin samanlaista kuin missä tahansa tavallisessa sijaishuoltoyksikössä, mutta tiettyjä eroavaisuuksiakin löytyy. Yksikön erityispiirteitä ovat, työntekijöiden ammattitaito ja eri koulutustaustaisten ohjaajien tärkeys työyhteisössä, sillä eri koulutuksista saatu tieto ja taito tukee työryhmän osaamista. Kokemus kehitysvammatyöstä sekä lastensuojelusta nähtiin tärkeänä, jolloin palveluiden yhteensovittaminen on ohjaajalle helpompaa ja lapsi saa hänelle oikeutetut tuet ja etuudet. Työmenetelmien ja välineiden käyttäminen on iso osa yksikön toimintaa, ja niitä käytettäessä lapset saavat tarvitsemansa tuen.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata ohjaajien näkemyksiä kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille kohdennetun sijaishuoltoyksikön toiminnasta ja erityispiirteistä. Tutkimuksen aineistonkeruun menetelmäksi valittiin teemahaastattelu, koska sen avulla pystyi keräämään tietoa haastattelun teemoista eli yksikön arjesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä, lasten tuen tarpeista sekä ohjaajien roolista. Aineiston analysoinnissa sovellettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka sopii aiheen syvälliseen tulkintaan sekä käsittelemään aihetta, josta ei ole saatavilla paljoa tutkittua tietoa.

Tämän opinnäytetyön tulokset tukevat ajatusta siitä, että kehitysvammaisille lapsille kohdennettu lastensuojelun sijaishuoltoyksikkö mahdollistaa ja helpottaa näiden kahden palvelun tasavertaisempaa rinnakkain kulkemista. Tämänkaltaisessa yksikössä ohjaajilta löytyy paljon tietoutta ja sen kautta taitoa varmistaa, että lapsi saa kaikki hänelle oikeutetut palvelut ja tuen. Mietittäessä yksikön arkea ja sen toimintaa, ei rakenteet eroa suuresti ei-kehitysvammaisille lapsille tarkoitetusta sijaishuoltoyksiköstä, jossa samanlailla toimintaa ohjaa ja määrittelee lastensuojelulaki. Myös arjen rutiinit ja lapsen yksilöllinen ja aito kohtaaminen korostuvat niin kehitysvammaisten lasten kuin ei-kehitysvammaisten lasten kanssa työskennellessä.

Tämä opinnäytetyö voi toimia tiedon lähteenä, kun etsitään tietoa kehitysvammaisille lapsille järjestettävästä lastensuojelun sijaishuollosta. Tutkimuksessa tulee hyvin esiin yksikön arkeen ja toimintaan vaikuttavia tekijöitä ja näitä tuloksia voi hyödyntää, kun kehitysvammaisten asemaa lastensuojelunkentällä pohditaan. Kehitysvammaisille lapsille suunnatun lastensuojelulaitoksen hyötyjä ja haittoja pohtiessani, hyödyksi nostaisin jo esille tulleen ammattitaidon ja tietoisuuden kehitysvammaistyöstä sekä lastensuojelutyöstä, jotka ovat myös yksikön erityispiirteitä. Haittana sen, että pystytäänkö lastensuojelulain puitteissa turvaamaan kaikkien lasten arki. Tässä tapauksessa tarkoitan lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, ja sitä ovatko ne oikeanlaisia kehitysvammaisten lasten kohdalla vai löytyisikö esimerkiksi laista kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) tilanteisiin sopivampia. Tämän tutkimuksen viitekehyksessä olisikin mielenkiintoista saada lisää tutkittua tietoa ja kokemuksia siitä, onko lastensuojelussa koettu lastensuojelulain rajoitustoimenpiteet kehitysvammaisille lapsille sopiviksi.

Tutkimus-/kehitysideana heräsi ajatus oppaasta, jossa olisi selkeästi kuvattu muun muassa lapsen saamat tuet ja etuudet. Oppaassa voisi olla kuvattuna mihin lapsi on oikeutettu lastensuojelulain, vammaispalvelulain sekä kehitysvammalain perusteiden. Samaan kokonaisuuteen voisi kerätä erilaisia ohjeita siitä, milloin ja kuinka usein lapselle tulee hakea eri tukia, esimerkiksi alle 16-vuotiaan vammaistuki, tai kuinka usein erityishuolto-ohjelma tulee päivittää ja mitä sen tulee pitää sisällään. Vaikka useimmat näistä tuista ja etuuksista kuuluu

sosiaalityöntekijän haettavaksi, olisi mielestäni tärkeää, että sijaishuoltoyksikössäkkin tiedetään näistä asioista tarpeeksi.

Laakso ym. (2018) toteaa, että vammaiset lapset ovat lastensuojelussa sekä lastensuojelututkimuksissa varsin näkymättömiä ja tutkittua tietoa vammaisten lasten kokemuksista sijaishuollossa on vaikea löytää. Tässä opinnäytetyössä tulee esiin ohjaajien kokemukset yksikön toiminnasta ja sen hyödyistä. Näkisin hyvänä tutkimus kohteena myös sen minkälaisia kokemuksia kehitysvammaisilla lapsilla itsellään tai heidän ohjaajillaan on, kun kehitysvammainen lapsi on sijoitettuna yksiköön, jossa on sekä kehitysvammaisia, että ei-kehitysvammaisia lapsia. Tämän tutkimuksen tuloksista ei voida tehdä yleistystä, että kaikki kehitysvammaiset lapset tulisi sijoittaa kehitysvammaisille lapsille kohdennettuun yksikköön, koska verrattavia tuloksia ei juurikaan ole. Lisäksi on muistettava, että jokainen lapsi on oma yksilönsä, joka vaikuttaa muun muassa hänen sopeutumiseensa eri ympäristöihin. Kun yksikkö on kohdennettu vain kehitysvammaisille lapsille, saattaa joku ajatella, että lapset haluttaisiin sulkea pois muiden joukosta, vaikka näin ei olisi.

Yhteistyökumppani on ollut työprosessiin ja tuotokseen tyytyväinen sekä saanut tehdystä tutkimuksesta vahvistusta omalle toiminnalleen ja sen tärkeydelle lastensuojelunkentällä. Yhteistyökumppani on samaa mieltä siitä, että opas lastensuojelun ja vammaispalveluiden yhdistämiseen olisi hyödyllinen ja tukisi yksikön toimintaa. Tämän opinnäytetyön pohjalta voidaan todeta, että kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille kohdennettu yksikkö mahdollistaa lapselle hänen tarvitsemansa tuen ja oikeudet ammattitaitoisella työskentelyllä.

Lähteet

Painetut

Eklund, Annina -2018. Tervetuloa meille! - Uuden työntekijän perehdytys. 13. painos. Helsinki: Grano Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi

Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gamdeamus.

Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset -etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen yliopiston paino Oy - Juvenes Print

Lämsä, A-L. 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Räty, T. 2017. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Helsinki: Kynnys ry.

Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 4. painos. Keuruu: Edita.

Räty, T. 2023. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 5. painos. Keuruu: Edita.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Sähköiset

Arvio, M. Aaltonen, S & Lähdetie, J. 2022. Kehitysvammainen potilaana. Duodecim: Hämeenlinna ja Turku <https://www.oppoportti.fi/op/kvp00001/do>

Autismiyhdistys PAUT ry 2022. Vammaispalveluiden asiakkuus tarjoaa oikeat palvelut. Viitattu 2.1.2023. <https://paut.fi/vammaispalvelujen-asiakkuus-tarjoaa-oikeat-palvelut/>

Goos, R. 2021 Lastensuojelun ja erityishuollon rajapinnalla - Kehitysvammainen ja erityistä tukea tarvitseva lapsi sijaishuollossa. Opinnäytetyö (YAMK).

HE 191/2022 vp 2022. Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 17.1.2023. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kasittelytiedot-Valtiopaivaasia/Sivut/HE_191+2022.aspx

Henttonen, P. 2023. Kehitysvammainen lapsi lastensuojelun asiakkaana. Lastensuojelun käsikirja. THL. Viitattu 22.12.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/kehitysvammainen-lapsi-lastensuojelun-asiakkaana>

HUS 2023. Neuropsykiatriset häiriöt lapsilla Viitattu 26.4.2023. <https://www.hus.fi/hoidot-ja-tutkimukset/neuropsykiatriset-hairiot-la>

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet. 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. 2019:3. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Viitattu 22.12.2022. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

- Issakainen, M. 2014. Masennuksen kokeneet nuoret työelämässä. Viitattu 7.4.2023 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70293/URN_ISBN_978-952-00-3501-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Juva, K., Hublin, C., Kalska, H., Korkeila, J., Sainio, M., Tani P. & Vataja R. 2021. Kliininen neuropsykiatria. Duodecim: Helsinki. <https://www.oppoportti.fi/op/knp00001/do>
- Kehitysvammaliitto 2023a. Kehitysvammaisuus. Viitattu 3.1.2023 <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>
- Kehitysvammaliitto 2023b. Lapset ja nuoret. Viitattu 28.12.2023. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/lapset-ja-nuoret/>
- Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2023. Erityishuolto-ohjelma. Viitattu 30.1.2023. <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/palveluiden-jarjestaminen/erityishuolto-ohjelma/>
- Kuula-Luumi, A. 2018. Turvaa tutkittavan anonymiteetti! Viitattu 16.1.2023. <https://vastuulinentiede.fi/fi/jatkokaytto/turvaa-tutkittavan-anonymiteetti>
- Laadullinen tutkimus. 2015. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 22.12.2022. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>
- Laakso, R. 2019. ”Ne näki musta”. Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. THL. Viitattu 1.4.2023 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137484/URN_ISBN_978-952-343-267-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laakso, R., Helavirta, S., Seppälä, L., Penders, M. & Krohns, N. 2018. Minunkin näkemyksilläni on merkitystä - sijoitetun vammaisen lapsen oikeus tulla kuulluksi. Teoksessa Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987. Viitattu 2.1.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>
- Lastensuojelu 2021 2022. Tilastoraportti 22/2022. THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144518/Lastensuojelu_2021_korjattu_07062022.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 30.12.2022 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Leppänen, S. 2010. Kehitysvammaisen lapsi lastensuojelussa. Pro gradu -tutkielma. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25509/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201010243010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Perusopetuslaki 628/1998. Viitattu 30.12.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P17>
- Pihko, H., Haataja, L. & Rantala, H. (toim.) 2018. Lastenneurologia. Duodecim: Helsinki <https://www.oppoportti.fi/op/lne00054/do>
- Rintahaka, P. 2007 Nuorten neuropsykiatriset häiriöt - ADHD, Aspergerin oireyhtymä ja unihäiriöt. Viitattu 26.4.2023 <https://www.duodecimlehti.fi/duo96234>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2023. KvaliMOTV. Viitattu 21.4.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Helsinki: Tammi

Sinko, P., Pitkänen, M., Hoikkala, S., Pollari, K. & Martiskainen, T. 2016. Rajapinnoilla: lapseneritysten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 26.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidm45053758271024>

STM 2016. Laitoksesta yksilölliseen asumiseen. Seurantaryhmäraportti: Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74818/Rap_ja_muistioita_2016_17.pdf?sequence=1&isAllowed=y

STM. 2022. Lastensuojelu. Viitattu 30.12.2022. <https://stm.fi/lastensuojelu>

Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 29.12.2022 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Teräväinen, S. & Tuisku-Lehto, S. 2020. Minua kuullaan -hanke 2018-2020 raportti. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/2021/06/minua-kuullaan-raportti-2020-verkko.pdf>

THL 2022a. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 30.12.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

THL 2022b. Lastensuojeluilmoitus. Viitattu 30.12.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

THL 2022c. Perheiden moninaisuus. Viitattu 30.12.2022. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus/perheiden-moninaisuus>

THL 2023a. Lastensuojelulaitokset. Viitattu 5.1.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

THL 2023b. Rajoitukset sijaishuollossa. Viitattu 22.2.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitukset-sijaishuollossa>

Tietosuojavaltuutetun toimisto 2023. Aineiston hävittäminen, anonymisointi tai arkistointi tutkimuksen päättyessä. Viitattu 16.1.2023. <https://tietosuoja.fi/aineiston-havittaminen-anonymisointi-tai-arkistointi-tutkimuksen-paattyessa>

Tilastokeskus 2022. Perhe. Viitattu 30.12.2022. <https://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja. Helsinki: Tammi

Tuukkanen, E. 2013. Kuntouttava työote hoitotyössä hoitajien näkökulmasta. Opinnäytetyö. Centria ammattikorkeakoulu. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59831/tuukkanen_eija.pdf?sequence=1

Väestöliitto 2022. Lasten ja perheiden hyvinvointi. Viitattu 30.12.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/vaikuttaminen/lasten-ja-perheiden-hyvinvointi/>

Kuviot

Kuvio 1: Opinnäytetyön päälöydökset	22
Kuvio 2: Yksikön luonne.....	23
Kuvio 3: Yksikön toimintaa ohjaavat ja määrittävät tekijät.....	25
Kuvio 4: Lasten tuen tarpeet.....	28
Kuvio 5: Ohjaajan työnkuva	32
Kuvio 6: Työhön vaikuttavat tekijät	35

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko.....	47
Liite 2: Haastattelukutsu	48
Liite 3: Tutkimus tiedote	49

Liite 1: Haastattelurunko

1. Minkälaista on yksikön arki ja toiminta (lapsen näkökulmasta)
 - a. Kerro toiminnasta lasten näkökulmasta
 - i. Aamu
 - ii. Ilta
 - iii. viikonloppu
2. Minkälaista on yksikön arki ja toiminta (työntekijän näkökulmasta)
 - a. Kerro työntekijöiden työtehtävistä
 - i. Toimistotyöt
 - ii. Yhteistyö eritahojen kanssa
 - iii. Mitä muuta?
3. Lasten yksilöllisyys
 - i. tuen tarpeet
 - ii. käytettävät apuvälineet ja menetelmät
 - iii. harrastukset, muut menot ja niiden huomioiminen
4. Miten kehitysvamma työ ja lastensuojelu näkyvät arjessa+
5. Työn laatu
 - a. Mitkä asiat ja tekijät vaikuttavat työn laatuun?
 - i. Parantavina tekijöinä
 - ii. Heikentävinä tekijöinä?
 - b. Mitä kehittäisit yksikkönne toimintaa?
6. Minkälaisia erityispiirteitä on yksikkönne toiminnassa?
 - a. Millä tavalla yksikön toiminta eroaa sellaisesta yksiköstä, joka ei ole suunnattu kehitysvammaisille.
 - b. Mitkä seikat yksikössä parantavat työn laatua?
 - c. Mitä mielestäsi tulee huomioida järjestettäessä lastensuojelun sijaishuoltoa kehitysvammaisille lapsille?

Liite 2: Haastattelukutsu

Hei!

Olen Elisa Saijonkivi ja opiskelen Laurea-ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Teen opinnäytetyötä, joka käsittelee sijaishuoltoyksikköne arkea. Opinnäytetyön tavoitteena on saada kokemuksellista tietoa kehitysvammaisille lapsille kohdennetusta sijaishuollosta ja sen erityispiirteistä.

Kutsun sinut osallistumaan haastatteluun, joka toteutetaan kasvotusten työpaikallasi. Haastattelutilanne tallennetaan. Haastattelun kesto on noin 45min ja se toteutetaan yksilöhaastatteluna. Osallistumalla annat arvokasta tietoa opinnäytetyötäni varten.

Ydinteemoja haastattelussa ovat:

- Minkälaista on yksikön toiminta ja päivänkulku
- Ohjaajien työtehtävät
- Lasten tuen tarpeet
- Yksikön toiminnan erityispiirteet
- Yksikön vahvuudet ja haasteet

Valmiissa opinnäytetyössäni ei julkaista haastateltavan nimeä tai muuta mistä haastateltavan voisi tunnistaa. Haastattelun tallenteita säilytetään luottamuksellisesti ja ne hävitetään asianmukaisin keinoin opinnäytetyön valmistuttua. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseuksessa.

Toivotan sinut tervetulleeksi haastatteluun, sovitaan haastattelu ajoista erikseen.

Tässä ovat yhteystietoni:

elisa.saijonkivi@xxxx, puh.xxx

Opinnäytetyötäni ohjaa Laurea ammattikorkeakoulussa lehtori xxxxx

Ystävällisin terveisin

Elisa

Liite 3: Tutkimus tiedote

Tervetuloa tutkimuksellisen opinnäytetyöni haastatteluun!

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville lapsille kohdennetun lastensuojelun sijaishuoltoyksikön erityispiirteitä. Tavoitteena on saada kokemuksellista tietoa yksikön toiminnasta. Tulevaisuudessa tutkimuksen tuloksista voi olla hyötyä kartoitettaessa samankaltaisten yksiköiden toimintaa.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Sinulla on oikeus vetäytyä pois tutkimuksesta ilman seurauksia, milloin vain. Myöskään haastattelusta saatua aineistoa ei käytetä, jos päätät vetäytyä.

Tutkimuksessa kerätään taustatietoina ammattinimike sekä työkokemus lastensuojelusta ja kehitysvammaisten kanssa työskentelystä. Kerättyjä tietoja ei käytetä tunniste tietoina, vaan yleisesti kuvaamaan yksikön työntekijöitä. Myös tutkimuksessa syntyvä muu materiaali muutetaan raportointiin, niin ettei ketään voi puhutavan tms. kautta tunnistaa.

Tutkimuksen aineisto säilytetään erillisellä muistitikulla, joka tuhotaan lopullisen raportoinnin jälkeen. Haastattelut nauhoitetaan ja siirretään saman päivän aikana talteen erilliselle muistitikulle. Tutkimus aineistoon ei pääse käsiksi kukaan ulkopuolinen eikä sitä käytetä tai luovuteta tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Jos herää kysyttävää tutkimukseen liittyen, vastaan mielelläni.

Kiitos, että osallistut tutkimukseen,

Elisa Saijonkivi